

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2023

Ing. Romana Čiperová

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

Začínající učitel na středním odborném učilišti
ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2023

Ing. Romana Čiperová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

ZADÁNÍ

tématu závěrečné písemné práce doplňujícího pedagogického studia

Jméno a příjmení studenta: Romana Čiperová

titul: Ing. Název absolvované VŠ: Univerzita Pardubice

rok ukončení VŠ: 2001 rok zahájení DPS: 2021

Práce je svým obsahem zaměřena převážně do oblasti: psychologie, pedagogika, obecná didaktika, oborová didaktika, metodologie, sociologie. (podtrhni)

Téma práce: ZAČÍNAJÍCÍ UČITEL NA STŘEDNÍM ODBORNÉM UČILIŠTI
.....

Obsah práce:

Cílem mé práce je popsat náročnost povolání pedagoga, zejména úskalí této profese pro začínající učitele. Chtěla bych se věnovat nejčastějším problémům učitelů na počátku jejich pedagogického působení. Rovněž chci popsat specifika výuky na středním odborném učilišti. Při psaní práce bych vycházela z dostupné literatury i z vlastních zkušeností s výukou. Domnívám se, že má práce by mohla pomoci mým kolegům – začínajícím učitelům v počátcích jejich kariéry.

Základní literatura dle ISO 690:

- 1) PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. Čtvrté aktualizované vydání, Portál, 2009. ISBN 807367503x
- 2) SKALKOVÁ, Jarmila. Obecná didaktika. Druhé rozšířené a aktualizované vydání, Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7
- 3) ČAPEK, Robert. Líný učitel. Jak učit dobře a efektivně. Dotisk, 1. vydání, Nakladatelství Dr. Josef Raabe s.r.o., Praha 2019. ISBN 978-80-7496-344-5

Termín odevzdání práce: 15.4.2023

Vedoucí práce Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D Podpis vedoucího*AS*.....

Prohlašuji, že jsem se seznámil(a) se zásadami pro vypracování závěrečné písemné práce v rámci DPS.

v Pardubicích dne: *11.9.2023* Podpis studující(ho):*RC*.....

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

Ve Vysokém Mýtě dne 7. 4. 2023

Ing. Romana Čiperová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za její profesionální přístup a odbornou pomoc, vstřícnost, cenné rady a inspiraci při tvorbě této práce. Rovněž bych chtěla vyjádřit poděkování Mgr. Martě Řezáčové, celoživotní učitelce a mé přítelkyni, za velkou podporu a odborné konzultace při vypracovávání této práce. Děkuji i mé rodině a přátelům za oporu a trpělivost, kterou mi projevovali po celou dobu mého studia. Děkuji i mým kolegům – učitelům za jejich motivaci.

ANOTACE

Práce je věnována profesi učitele. Zaměřuje se především na počátky kariéry začínajících učitelů. Hlavní důraz je kladen na rozbor specifických problémů, kterým musí mladí učitelé čelit. Cílem práce je nastítnit možná řešení, rady a doporučení. Práce se zabývá se i vzděláváním učitelů a přípravou na jejich profesi, a to zejména učitelů pracujících na středních odborných učilištích.

KLÍČOVÁ SLOVA

začínající učitel, vzdělávání, pedagog, škola

TITLE

Beginning Teacher at the Secondary Vocational School

ANNOTATION

The work deals with the teaching profession. I focus mainly on the early career of beginning teachers. The main emphasis is on the analysis of the specific problems that young teachers have to face. The aim of the work is to outline solutions, advise and recommendations. The work also deals with teacher qualification and preparation for the profession, especially at secondary vocational schools.

KEYWORDS

beginning teacher, education, pedagogue, school

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK	9
ÚVOD	10
1 PROFESE UČITELE.....	12
1.1 Počátek vzniku povolání učitele.....	12
1.2 Pedagogická způsobilost a učitelské kompetence.....	13
1.3 Vzdělávání učitelů a jejich podpora v praxi.....	13
2 ZAČÍNÁJÍCÍ UČITEL	16
2.1 Nutná kvalifikace učitele v České republice.....	17
2.2 Kvalita přípravy budoucích učitelů.....	17
3 CHARAKTERISTIKA UČŇOVSKÉHO ŠKOLSTVÍ A JEHO HLAVNÍ VÝVOJOVÉ TENDENCE.....	19
3.1 Charakteristika žáků středních odborných učilišť	19
3.2 Vymezení pojmu učňovského školství	20
3.3 Současné trendy v učňovském školství.....	22
3.4 Aktuální problémy učňovského školství.....	22
3.5 Nejčastější problémy studentů na středním odborném učilišti	24
4 SPECIFICKÉ PROBLÉMY UČITELSKÉ PROFESE NA ZAČÁTKU KARIÉRY	26
4.1 Úvodní hodina a představení se.....	26
4.2 Neschopnost navázat kontakt se žáky	27
4.3 Správné rozvržení množství učiva	28
4.4 Hodnocení žáků.....	28
4.5 Nejistota při řešení nestandardních situací	30
4.6 Neschopnost prosadit inovativní metody a postupy.....	31
4.7 Nezískání respektu u ostatních kolegů	31
4.8 Nezískání respektu u žáků a jejich rodičů	31
4.9 Nepozornost žáků při hodině	32
4.10 Neplnění zadaných úkolů	32
4.11 Nepochopení učiva.....	33
4.12 Kázeň	33
4.13 Neschopnost odpovědět na nepříjemné otázky žáků.....	40
5 ODMĚNY A TRESTY PŘI VÝUCE	42
5.1 Odměny.....	42
5.2 Tresty.....	43

6	PROBLEMATIKA ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ	45
	ZÁVĚR.....	47
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
	SEZNAM PŘÍLOH	53

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

OECD – (Organisation for Economic Co-operation and Development) – organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

KKOV – klasifikace kmenových oborů vzdělávání

SOU – střední odborné učiliště

ÚVOD

Povolání učitele v současné době nepatří k nejoblíbenějším zaměstnáním. Dříve velice vážená a respektovaná profese ztratila svůj šarm a prestiž. Výpovědi některých učitelů jen potvrzují, že tato profese není snadná. Učitelé si nejčastěji stěžují na naprostou nepřizpůsobivost a ignoraci žáků vůči učitelům. Na některých školách se objevují i případy šikanování učitelky žáky. Neustále roste počet napadání pedagogů žáky, častější jsou i případy slovních i fyzických útoků, rovněž i výskyt agrese vůči učitelům na školách, a to jak verbální, tak dokonce fyzické. Pro začínající nezkušené učitele je velice náročné správně reagovat a najít způsob, jak se k těmto situacím postavit. To má pochopitelně vliv na psychický stav učitele, respektive na jeho well-being. Proto v období prvních let praxe dochází k častým odchodům učitelů ze školství do zcela jiných profesí.

Jedním z hlavních úkolů učitele je formování osobnosti žáků. Pedagog může přímo ovlivňovat vztah žáků nejen ke škole, ale i postoj ke vzdělávání. Díky tomu se učitelská profese řadí do kategorií se zvýšenou zátěží. Na učitele je vyvíjen tlak nejen ze strany žáků, ale i společnosti, rodičů i školy. Učitelé jsou na svou profesi připravováni na vysokých školách, kde se vzdělávají v oblasti pedagogiky, didaktiky i psychologie.

Tato práce se zabývá problematikou pedagogické profese. Vzhledem k tomu, že v současné době jsou na pedagogy kladeny stále vyšší nároky, proto je zejména pro začínající učitele toto povolání velmi náročné. Já jako začínající učitelka na střední škole a středním odborném učilišti jsem si právě proto zvolila danou tematiku pro svou závěrečnou práci, protože sama v tomto okamžiku hledám správnou cestu, jak být dobrou učitelkou. Hledám návody a doporučení, jak obstát a uspět v každodenním školním životě učitelky. Od první odučené hodiny si píšu i deník, kam si zapisuji například jak probíhalo seznamování se žáky, průběh hodin, moji přípravu na hodiny, úspěchy, neúspěchy atd. Tento deník mi slouží jako nástroj sebereflexe, kdy dnes s odstupem času mohu zhodnotit své chyby i úspěchy. Pravdivost známého českého přísloví „Chybami se člověk učí“ může potvrdit snad každý učitel. A dobrého učitele dělá především láska k jeho profesi a učení se z vlastních chyb.

V úvodu práce popisuji všeobecně profesi učitele jako takovou. Stručně se věnuji počátkům vývoje povolání učitele. Zaměřila jsem se i na různé definice učitelské profese, které se mění s vývojem společnosti i s chápáním pedagogické profese. Zabývám se i učitelskými kompetencemi a pedagogickou způsobilostí a rolí učitelů v kurikulární reformě. Dále se věnuji

problematice českého školství, vzhledem ke své profesi se zaměřuji především na učňovské školství, popisuji jeho vývojové tendence a nejaktuálnější problémy učňovského školství. Následující kapitola je věnována právě začínajícím učitelům a nejčastějším problémům, kterým při výkonu povolání musí čelit. Mezi nejčastější problémy začínajících učitelů patří neschopnost navázat kontakt se žáky, špatný odhad množství probírané látky, hodnocení, kázeňské přestupky atd. Těmto a mnohým dalším se věnuji v samostatných podkapitolách. Samostatnou kapitolu věnuji i odměňování a trestání žáků. V závěru celou situaci českého školství hodnotím.

1 PROFESE UČITELE

Formulování definice učitelé profese je velmi složité. Pojem učitel může každý chápat jiným způsobem. Příčinou je, že nelze přesně určit pravou podstatu učitelství. Obtížnost vytvoření definice učitelé činnosti pramení z častého obměňování požadavků, které jsou na učitele kladeny v oblasti vzdělávací i výchovné.

„Učitelé povolání je sociální pracovní role spojená s výkonem souboru činností, jejichž smyslem je působit na chování, přesvědčení a citění žáků a předávat jim znalosti, dovednosti a návyky vytvořené kulturou předchozích generací.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 262)

1.1 Počátek vzniku povolání učitele

Pojem učitel se objevil již za doby Konfucia. Konfucius byl čínský filozof, který ve svých spisech uvedl, že učitelé musí předávat znalosti z generace na generaci. Významný průlom ve vývoji této profese nastal ve starověkém Řecku. Poprvé se zde objevily první vzdělávací instituce. Jednalo se o školy, lycea. Na školách jako učitelé často působili samotní starověcí řečtí filozofové. Od středověku se vzdělání stalo povinností každého duchovního a vládce. Postupem času vzdělání nabývalo na důležitosti. Prakticky všichni zástupci nejvyšších vrstev se začali učit. Ženám začalo být vzdělávání přístupné až s nástupem novověku.

Koncepce toho, kdo je učitel, vznikla v Evropě na konci 18. století. V moderním světě se toto povolání stává stále důležitějším díky vědeckému a technickému pokroku, kdy proces učení provází člověka téměř celým životem. Učitelé jsou součástí života dětí již od útlého věku. Rytmus života člověka v dnešním moderním světě je tak rychlý a napjatý, že se člověk musí učit v podstatě po celý svůj život.

Existuje celá řada definic pojmu učitel. V roce 1909 byla vytvořena tato definice učitele: *„Učitel je hlavním zprostředkovatelem systematicky upravených a srovnaných poznatků z nejrůznějších oborů vědních ve škole a zároveň vedle otce a matky třetím hlavním činitelem při vychovávání.“ (Stručný slovník paedagogický, díl V., 1909, s. 1912)*

V současnosti definuje Pedagogický slovník pojem učitel jako: *„Učitel – jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu.“ (Průcha, Walterová, Mareš, Pedagogický slovník, 2008, s. 261).*

V odborné literatuře bychom mohli najít desítky odborných definic. Ze všech definic vyplývá, že učitel je důležitým činitelem v oblasti výchovy a vzdělávání, který zásadně ovlivňuje kvalitu i efektivitu vyučovacího procesu.

1.2 Pedagogická způsobilost a učitelské kompetence

Předpokladem profesní kvality učitele je jeho způsobilost vykonávat pedagogickou činnost. Průcha (2002, s. 32) vymezuje pedagogickou způsobilost takto: „*Pedagogická způsobilost učitele není jen to, co se nabývá pouze studiem, přípravou, nýbrž i to, jak je daný pracovník osobnostně vybaven pro vykonávání činností učitele.*“

V současnosti vzniká na MŠMT tzv. kompetenční rámec absolventa učitelství. Tento nový dokument ukazuje profesní kompetence, které by měl mít každý absolvent vzdělávacího programu umožňující kvalifikaci učitele. Probíhá také národní šetření vnímané připravenosti absolventů učitelství a začínajících učitelů.¹

1.3 Vzdělávání učitelů a jejich podpora v praxi

Příprava učitelů

Příprava na profesi učitelů je velice důležitá. Současný vývoj společnosti mění i požadavky na učitele a jejich způsob práce. Na tyto změny je potřeba reagovat a připravovat budoucí učitele tak, aby byli schopni zvládnout nové úkoly, které dnešní doba vyžaduje. Z tohoto pohledu mají vysoké školy poskytující vzdělání budoucím učitelům před sebou nelehký úkol. Zkvalitňováním přípravy učitelů se ve svých východiscích výzkumu zabývala například Vašutová již v roce 2008.

V průběhu dějin forma i obsah vzdělávání učitelů procházely řadou změn. 90. léta minulého století bylo období plné reforem týkajících se odborné přípravy budoucích učitelů na pedagogických fakultách v ČR. V této době docházelo k posunutí vnímání úlohy učitele. Učitel se má stát nejen odborníkem ve svém oboru, jak tomu bylo dosud, ale má být i profesionálem v pedagogické práci.

¹ Více informací lze najít na: Kompetenční rámec absolventa učitelství, MŠMT ČR (msmt.cz). Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/kompetencni-ramec-absolventa-ucitelstvi>

Zde jako příklad uvádím část rozhovoru V. Spilkové a Z. Fojtíkové z roku 2008:

„Učitelé 1. stupně byli do té doby vzděláváni jako odborníci, kteří mají proniknout především do oborů, které pak učí, tedy do matematiky, českého jazyka atd. Co jsme chtěli změnit a na čem jsme se s ostatními fakultami shodli, je, že východiskem k proměně vzdělávání učitele by měla být idea profesionality.“²

Podle Spilkové (2008) profesionalita učitele spočívá v tom, že s respektem přistupuje k žákům a jejich potřebám, umí vytvořit podmínky, ve kterých se žáci mohou kvalitně rozvíjet, vzbouzí v žácích zájem o učení, kultivuje jejich vzájemné vztahy, přistupuje k žákům jako k jednotlivcům s individuálními zvláštnostmi apod.

Vysoké školy mají za úkol budoucí učitele připravit tak, aby získali nejen potřebné znalosti a dovednosti, ale měli také dostatečné všeobecné vzdělání a byli kultivovanými osobnostmi, které mohou být vzorem a autoritou svým žákům.

Existují rozdíly mezi učitelstvím pro 1. stupeň a přípravou učitelů pro 2. stupeň základní školy a pro učitele středních škol. Učitelství pro 1. stupeň základních škol je realizováno magisterským studijním programem (nedělené pětileté studium). Učitelství pro 2. stupeň základní školy a pro učitele středních škol probíhá ve dvou studijních programech na základě boloňské deklarace. Boloňská deklarace je dokument z 19. června 1999, který zahájil Boloňský proces zpřístupňování a zkvalitňování vysokoškolského vzdělávání ve 47 evropských i mimoevropských zemích. Jedná se o tříletý bakalářský program, na který navazuje dvouletý magisterský program. Student získá potřebnou učitelskou kvalifikaci až po absolvování magisterského programu.

Doplňující pedagogické studium

České školství se potýká s problémem nedostatku učitelů zejména odborných předmětů, matematiky či fyziky. Zákon umožňuje, aby i vysokoškoláci, kteří neprošli fakultami připravujícími učitele, mohli vyučovat. Chybějící pedagogické vzdělání mohou získat doplňujícím pedagogickým studiem, studiem pedagogiky v rámci kurzu celoživotního

² Více informací lze nalézt v odborném článku: S Vladimírou Spilkovou o přípravě učitelů a současných studentech učitelství – 1. část (rvp.cz). Dostupné z: https://clanky_rvp.cz/clanek/2548/S-VLADIMIROU-SPIPKOVOU-O-PRIPRAVE-UCITELU-A-SOUCASNYCH-STUDENTECH-UCITELSTVI-I-CAST.html

vzdělávání, nebo programem Učitel naživo. Doplnující pedagogické studium nabízí univerzity v mnoha českých městech.

Další vzdělávání učitelů

Každý učitel, který chce své povolání vykonávat profesionálně, by si měl být vědom toho, že je potřeba se ve svém oboru neustále vzdělávat. Celoživotní vzdělání je v současnosti velice rozšířené. Začínající učitel by měl postupně zjišťovat, jaké věci jsou při výkonu povolání potřebné, vyhledat si další informace v odborné literatuře, konzultovat se zkušenějšími kolegy či navštěvovat kurzy. V dnešní době je nabízeno široké spektrum vzdělávacích kurzů, které jsou určeny nejen začínajícím, ale i zkušeným učitelům a pomáhají jim orientovat se v nových trendech, koncepcích a alternativách výchovy a vzdělávání.

Další vzdělávání učitelů by tedy mělo přispívat ke zkvalitňování výuky a zlepšování profesionality pedagogů a mělo by být součástí pedagogické praxe učitelů. Je tedy nutné, aby další vzdělávání učitelů bylo podporováno vedením školy.

System dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zahrnuje programy, jejichž absolvováním je možno si i zvýšit nebo rozšířit kvalifikaci, a to zejména studiem v programech celoživotního vzdělávání uskutečňovaných vysokou školou, nebo v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Pedagogický pracovník pak má povinnost se po dobu své pedagogické činnosti, tedy i po ukončení studia k získání odborné kvalifikace, dále vzdělávat, prohlubovat, obnovovat a doplňovat si svou kvalifikaci, hovoříme o tzv. průběžném vzdělávání³.

³ Více informací lze nalézt v článku: Další vzdělávání pedagogických pracovníků, MŠMT ČR (msmt.cz). Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani-pedagogickych-pracovniku>

2 ZAČÍNÁJÍCÍ UČITEL

„Mladí pedagogičtí nadšenci, čerstvě univerzitou dodání, přinášejí si obyčejně matné, ušlechtilé ideály o dobrovolné kázni, kamarádském stylu s žáky a podobné utopie. Tito pošetilí pacifisté octnou se za několik dní, díky svým pokrokovým metodám v rozkošné situaci, kdy jim při hodině žáci lezou po katedře, prohánějí se po třídě a vybízejí pana profesora, aby si s nimi dal partii hadráčkového mače. Zoufalý vychovatel je nucen utéci se pod záštitu ředitelské autority. Čímž je definitivně vyléčen z šedých teorií a stává se pedagogem.“ Žák (1968, s. 42)

Pojem začínající učitel je v odborné literatuře chápán jako učitel-začátečník. Jedná se tedy o učitele, který získal své první učitelské místo.

Spousta začínajících učitelů přichází do nového zaměstnání s obavami, protože práce učitele je velmi náročná. Nezkušení učitelé se na počátku své kariéry bojí, zda zvládnou všechny úkoly a požadavky, které učitelská profese vyžaduje. Teoretická příprava na povolání je velmi důležitá. Je to základ, na kterém je pak možné dále stavět. Teoretická příprava a praxe se od sebe však značně liší. Je důležité, aby byl učitel vybaven kompetencemi co nejlépe a uměl využívat své profesní kvality. Pedagog se zdokonaluje a vzdělává ve své profesi celý svůj život. První roky jsou velmi důležité pro další profesní vývoj. Na začínajícího učitele jsou kladeny vysoké nároky, očekává se profesionalita, zodpovědnost za svěřené žáky, organizační schopnosti, vysoká odolnost vůči stresu i zvládnání odborných a didaktických dovedností.

Každý učitel má jistě v paměti okamžik, kdy poprvé předstoupil před své žáky. Jeho profesní start přímo ve škole, ve které zahájil svou pedagogickou kariéru. V minulosti tento nástup byl velmi složitý a učitel musel čelit spoustě překážek sám. V současné době se již odborníci zabývají touto problematikou a začínající učitelé mají k dispozici tzv. uvádějího učitele, který jim pomáhá na počátku jejich kariéry⁴.

Dnešní učitel a obzvláště začínající učitel musí čelit řadě didaktických i pedagogických výzev. Nejedná se pouze o zvládnutí jeho oboru či vyučovaného předmětu, ale především jde o celou škálu témat a kompetencí, které učitel musí zvládnout. Jako příklad bych uvedla kázeň žáků, využívání nové digitální technologie při výuce, inkluze či žáci cizinci.

⁴ Více informací o uvádějících učitelích lze nalézt zde: 5 priorit pro novelu zákona o pedagogických pracovnících – Učitel naživo (ucitelnazivo.cz). Dostupné z: <https://www.ucitelnazivo.cz/blog/5-priorit-pro-novelu-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>

2.1 Nutná kvalifikace učitele v České republice

Podrobné informace o kvalifikačních požadavcích na všechny pedagogické profese je možné nalézt v zákoně o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb. Jedná se především o plnou způsobilost k právním úkonům, dále pak odbornou kvalifikaci, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a prokázanou znalost českého jazyka. Učitel získává svou odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu.

2.2 Kvalita přípravy budoucích učitelů

Debaty o tom, zda je příprava budoucích učitelů dostatečná, jsou vedeny již od konce 20. století. Dochází k otevírání nových a nových vysokých škol, učitelské studium je nabízeno na řadě fakult, nejen pedagogických, ale i například filozofických (např. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice). Díky tomu se velmi liší i náplň jednotlivých studijních programů. Dosud si vysoké školy, někdy i fakulty v rámci jedné vysoké školy, stanovovaly samy rozsah i podobu učitelské přípravy. Vznikly tak markantní rozdíly nejen v realizaci pedagogicko-psychologické složky učitelské přípravy, ale také hodinové dotace oborově – didaktických disciplín. Pravděpodobně největší rozdíly jsou v délce pedagogické praxe. Pedagogická praxe na většině oborů byla pouze týdenní. Studenti v rámci jednoho týdne mají možnost seznámit se s organizací a chodem školy a s prací učitele. Při oborové praxi studenti absolvují nejprve náslechy a poté vyučují pár hodin pod dohledem zkušeného učitele. Na jednotlivých fakultách se počty těchto hodin značně liší. O délce praxe informují vysoké školy na svých internetových stránkách, kde se studenti mohou dozvědět detailnější informace o průběhu a počtu hodin praxe.

Příklad přípravy budoucích učitelů v zahraničí (Francie)

V předchozím odstavci jsem nastínila situaci přípravy budoucích učitelů v České republice. Pokud se podíváme do zahraničí, zjistíme, že je tam situace odlišná a příprava budoucích učitelů probíhá dle jiného systému. Jako vybraný příklad zde uvedu Francii.

Ve Francii příprava učitelů na jejich povolání probíhá na univerzitách, stát vyžaduje, aby každý učitel měl magisterské vzdělání. V průběhu studia nadcházející učitelé musí projít konkurenční zkouškou dle typu školy, na níž chtějí učit. Není však nutné studovat učitelství již od prvního ročníku bakalářského studia. K univerzitám jsou přidruženy tzv. École Supérieure du Professorat et de l'Éducation (v překladu Vyšší škola učitelství a vzdělávání, dále jen ESPE), které zajišťují další vzdělání pro absolventy bakalářského studia různých oborů, kteří

se rozhodnou pro kariéru ve školství. Jedná se o dvouletý magisterský obor, Métiers de l'Enseignement, de l'Éducation et de la Formation (v překladu Učitelské, vzdělávací a výcvikové profese, dále jen MEEF). Po prvním roce následuje již zmíněná konkurenční zkouška. V průběhu prvního ročníku magisterského studia MEEF se studenti seznamují s učitelskou profesí. Čeká je čtyři až šest týdnů praxí, kdy chodí na náslechy v typu školy, jenž odpovídá jejich zaměření. Druhý ročník se skládá z praktické výuky a dalšího teoretického vzdělání. V rámci praxí pracují na poloviční úvazek jako učni učitelé. Studium je ukončeno obhajobou diplomové práce. Po úspěšném zakončení studia se z absolventa stává professeur certifié (tzv. certifikovaný učitel), který obvykle učí na college. Učitelé ve Francii jsou státní zaměstnanci, mají přesně a jednotně vymezeny pracovní podmínky a platové ohodnocení. O vhodném rozmístění učitelů překvapivě rozhoduje stát. V porovnání s Českou republikou ve Francii se od učitelů očekává pouze učení jejich hodin a práce s nimi spojené. Netýká se jich žádné suplování ani dozory, škola pro tyto činnosti zaměstnává další personál. Pracovní doba učitele na základní škole je 24 hodin týdně plus 108 hodin za rok, které by měly být využity na pomoc žákům se speciálními potřebami, na komunikaci s rodiči, další vzdělávání, účast na poradách atd. Na střední škole se doba liší v závislosti na učitelově kvalifikaci. Agregovaný učitel učí 15 hodin týdně, certifikovaný učitel 18 hodin týdně⁵.

⁵ Les épreuves du CRPE externe, du troisième CRPE et du" 11 února. 2020. Dostupné z: <https://www.devenirenseignant.gouv.fr/cid98653/les-epreuves-du-crpe-externe-du-troisiemecrpe-et-du-second-crpe-interne.html>.

3 CHARAKTERISTIKA UČŇOVSKÉHO ŠKOLSTVÍ A JEHO HLAVNÍ VÝVOJOVÉ TENDENCE

Než se začnu podrobněji věnovat učňovskému školství, nejprve bych chtěla popsat věkovou skupinu žáků studujících na středních odborných učilištích. Jedná se především o věkovou skupinu 15-19 let. Někteří žáci jsou i starší, protože v současné době není výjimkou, že žáci studují i dva učňovské obory postupně za sebou.

3.1 Charakteristika žáků středních odborných učilišť

Období dospívání je významnou a zajímavou etapou celoživotního utváření člověka. Dospívání neprobíhá u všech stejně rychle a rovnoměrně. Je závislé na zrání, značnou měrou je ale ovlivňováno zkušeností – učením, především v psychické oblasti. Projevy vývojových změn v adolescenci už nejsou tak prudké, jako tomu bylo v pubertě, ve které proběhla zásadnější biologická změna. Samotná adolescence je významná ve vývoji spíše z hlediska psychosociálního – dochází k postupnému stabilizování vývoje a ke zklidnění psychického dozrávání. Dospívající jsou fyzicky téměř zralí, přisuzuje se jim role dospělého, očekává se jednání odpovědné, vyspělé, ovšem jejich status zůstává nízký, očekává se dětské postavení, poslušnost, vnější kontrola. Rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace.

Adolescenti upřednostňují intenzivní prožitky s cílem dosáhnout nějakého maxima (např. hlučná hudba, rychlá jízda, slézání vysokých vrcholů či potápění se do velkých hloubek). Usilují o absolutní řešení, protože to, co má absolutní platnost, považují za hodnotné a jisté. Rovněž je pro ně typická potřeba neodkladného uspokojení, která se projevuje tendencí zkrátit dobu, nezbytnou k dosažení nějakého cíle. Odklad považují za značnou zátěž (výsledkem mohou být například rychlé známosti, překotný sňatek, ukradené auto apod.).

Pro adolescenta je jeho vzhled velmi důležitý, vlastní tělo nabývá velkého sociálního významu; jedinec srovnává svůj vzhled s fyzickými kvalitami vrstevníků, s aktuálně akceptovaným ideálem, posuzuje ho podle toho, jak je hodnoceno jinými lidmi. Zevnějšek se tak stává cílem i prostředkem k dosažení sociální akceptace a prestiže. Říčan (2004) v této souvislosti upozorňuje, že zaujetí krásou či ošklivostí vlastního těla (často jen domnělou) může v tomto období nabývat až hypochondrické intenzity. Tělesná atraktivita se tak stává významnou součástí sebepojetí, a může se stát oporou sebevědomí, či naopak zdrojem nižšího

sebehodnocení a sebedůvěry. Dle Eriksona „*to, kým a čím vlastně jsou v očích širšího okruhu významných lidí ve srovnání s tím, co si sami myslí, že jsou.*“ (2002, s. 281)

Kromě výše uvedené charakteristiky je nutné si uvědomit, jací žáci studují na středních odborných učilištích. Jedná se především o žáky s problematickým chováním, často s deliktním jednáním, poruchami učení apod. Jsou to často žáci, kteří nevidí smysl ve vzdělávání, řeší se zde problémy se záškoláctvím, nerespektováním autorit, šikany i násilí. Tito žáci často pochází s neúplných nebo nefunkčních rodin, postrádají podporu rodičů, proto zde je obzvlášť důležitá role učitele jako vychovatele.

V České republice je struktura vzdělávací soustavy vymezena školským zákonem neboli zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Zákon č. 561/2004 Sb.). Tento zákon definuje jednotlivé druhy škol a školských zařízení a jejich právní postavení, stupně poskytovaného vzdělávání, formy, průběh i ukončování studia a stanovuje rovněž i působnost orgánů státní správy a postavení soukromých a církevních škol.

3.2 Vymezení pojmu učňovského školství

Školský zákon upravuje všechny typy vzdělávání v České republice kromě vysokoškolského. Středoškolské studium má tyto stupně vzdělání:

- *Střední vzdělání* – po úspěšném ukončení vzdělávání v délce jednoho roku nebo dvou let denní formy vzdělávání.
- *Střední vzdělání s výučním listem* – po úspěšném ukončení vzdělávání v délce tří nebo dvou let denní formy vzdělávání. Absolventi jsou připravováni pro práci v dělnických profesích a pro převážně manuální a obslužné činnosti v oblasti služeb.
- *Střední vzdělání s maturitní zkouškou* – po úspěšném ukončení vzdělávání v šestiletém nebo osmiletém gymnáziu nebo vzdělávání v délce čtyř let denní formy nebo vzdělávání v nástavbovém studiu pro vyučené v délce dvou let denní formy vzdělávání.

Z výše uvedeného členění vyplývá, že stupně vzdělávání jsou odvozeny od délky a charakteru vzdělávacích programů, nikoliv od typů středních škol.

Střední školy se liší podle poskytovaného vzdělání na gymnázia, střední odborné školy (průmyslové, hotelové, zdravotnické), střední odborná učiliště, odborná učiliště a praktické

školy. V současné době v důsledku demokratického poklesu či nezájmu o určité studijní obory jsou různé typy středních škol slučovány do větších škol a poskytují víceúrovňové vzdělávání. Některé učební obory čelí dlouhodobě malému počtu uchazečů, na trhu práce pak vzniká nedostatek řemeslníků a vyučených pracovníků. Pro názvy škol jsou často užívána obecná označení, jako například Střední odborná škola nebo Integrovaná škola, která již neumožňují rozlišit, jaké stupně středního vzdělání daná škola nabízí.

Střední odborná učiliště (SOU) vzdělávají žáky (učně) pro odborné činnosti odpovídající příslušným učebním oborům. Do prvních ročníků se přijímají žáci, kteří mají ukončenou povinnou školní docházkou. Studium na SOU je většinou tříleté a je zakončeno závěrečnou zkouškou. Úspěšní absolventi získávají výuční list. S výučním listem není možné pokračovat ve studiu na vysoké či vyšší odborné škole. V dalším studiu mohou pokračovat pouze po doplnění studia dvouletou nástavbou a po úspěšném složení maturitní zkoušky.

Některá střední odborná učiliště nabízí i čtyřleté studijní obory, které jsou zakončeny maturitní zkouškou a absolventi těchto oborů mají umožněn vstup na terciární úroveň vzdělávání.

Vzdělávací obory se dělí podle stupně vzdělání, z hlediska přípravy pro uplatnění na trhu práce a podle obtížnosti do kategorií, které jsou určeny Klasifikací kmenových oborů vzdělávání (KKOV). Toto statistické členění popisuje celou soustavu vzdělávacích programů vyučovaných v ČR. Jednotlivé kategorie jsou označovány písmenem v kódu oboru.

- Kategorie C, D, J – střední vzdělání bez výučního listu
- Kategorie H, E – střední vzdělání s výučním listem
- Kategorie K – střední vzdělání s maturitní zkouškou na gymnáziu
- Kategorie L, M – střední vzdělání s maturitní zkouškou

Střední odborná učiliště poskytují teoretické i praktické vzdělávání. Do učebních plánů tříletých učebních oborů jsou zařazeny jak všeobecně vzdělávací předměty (český jazyk, matematika, cizí jazyky), tak odborné předměty (odborné kreslení, technologie, ekonomika) a odborný výcvik (praktické vyučování), kterému je vyhrazeno 35-45 % vyučovacího času.

Odborný výcvik je nedílnou součástí vzdělávání na učilištích. Probíhá především ve cvičných školních dílnách, nebo na provozních pracovištích fyzických či právnických osob,

kteře mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělání a uzavřely se školou smlouvu o obsahu praktického vyučování. Žáci se díky tomu dostávají do kontaktu s reálným pracovním prostředím, což je velmi důležité pro jejich další pracovní uplatnění. Škola, jako právnická osoba, má povinnost při odborné praxi žáků dodržovat ustanovení platného a účinného zákoníku práce. Pracovní doba žáka mladšího 18 let nesmí přesahovat 30 hodin týdně, tedy 6 hodin denně⁶.

3.3 Současné trendy v učňovském školství

V současnosti v učňovském školství probíhá v České republice řada změn nejen v oblasti vzdělávacích programů, ale především v soustavě oborů odborného vzdělávání. Reforma odborného školství má za úkol zmodernizovat a zkvalitnit odborné vzdělávání. Důraz je kladen především na to, aby žáci získali potřebné odborné kompetence potřebné pro uplatnění na pracovním trhu. Základním prvkem kurikulární reformy odborného školství jsou rámcové vzdělávací programy. Tyto programy představují státem stanovené minimum, podle něhož si školy musí připravit svůj školní vzdělávací program, který bude nejlépe vyhovovat škole a požadavkům daného regionu. Jedním z cílů je zároveň redukce počtu oborů. V rámci reformy by mělo docházet i k výraznému posilování role sociálních partnerů, firem v regionech, a tím i k úzké provázanosti jednotlivých škol s trhem práce.

Dle mého názoru ke zkvalitnění a modernizaci učňovského vzdělání by měly přispět i změny v závěrečných zkouškách učebních oborů, na jejichž přípravě se podílí jak pedagogové ze středních škol, tak i odborní pracovníci a zaměstnavatelé. Zkoušky by měly být více zaměřeny na praxi a absolventi by měli poté lépe obstát na trhu práce.

3.4 Aktuální problémy učňovského školství

Nejproblematictější oblasti učňovského školství a jejich možná řešení bych shrnula do následujících bodů:

- **Ztráta prestiže SOU**

Učiliště jsou na okraji zájmu žáků, jsou mnohými považována za méně kvalitní školy. Problémem je také nedostatečná informovanost veřejnosti o potřebě odborného vzdělávání a o přípravě žáků pro rozvoj regionu. Proto je důležitá propagace učňovského školství cílenou

⁶ Více informací o zaměstnávání mladistvých: Zákoník práce 2023 - § 243 - § 247 - Pracovní podmínky mladistvých zaměstnanců

mediální kampaní, efektivní prezentací učebních oborů žákům a jejich rodičům, a to nejen na dnech otevřených dveří, ale i větší propagací řemesel a technických oborů na veletrzích a výstavách či pořádáním řemeslných soutěží a olympiád.

Důležitou roli při podpoře středního odborného vzdělávání mají školní poradci pro volbu povolání na základních školách. Kariérové poradenství by mělo žákům pomáhat při výběru budoucího povolání. Nabízená podpora by měla být komplexní a měla by tvořit ucelený a propojený celek. Poradenství by se nemělo omezit pouze na podávání informací o existenci střední školy a na vyřizování administrativy spojené s podáváním přihlášek. Základní školu by měl žák opouštět s dostatečnými informacemi a s všeobecným přehledem o možnostech dalšího studia a o uplatnění na trhu práce. Je potřeba zvýšit prestiž výuky řemesel. Žáci by měli být vedeni k lásce k řemeslům již na základních školách v takzvaném pracovním vyučování nebo v dílnách. Problém je, že některé školy nechtějí, nebo nemohou investovat do dílen a praktických hodin a spíše vynakládají prostředky do počítačových učeben.

- **Přijímání žáků s nízkými předpoklady ke střednímu vzdělávání s maturitou**

Laťka náročnosti přijetí na střední školy s maturitou se v současné době snižuje, z toho plynou i důsledky pro střední odborná učiliště. Na SOU jsou přijímáni žáci s horším prospěchem a také ti, kteří nemají o studium učebního oboru zájem. Mnozí žáci pocházejí ze sociálně slabých rodin nebo z rodin s dlouhodobě nezaměstnanými rodiči, přičemž rodiny těchto žáků často nejsou schopny docenit význam vzdělání. Nízké ztotožnění studentů s oborem vede často k předčasným odchodům ze studia, fluktuaci a velmi vysoké absenci žáků. Rovněž se zde často řeší kázeňské prohřešky.

- **Nedostatečnost státní školské politiky**

Hlavním cílem formování vzdělanostní struktury na úrovni státu je nalezení formy, která by uměla pružně reagovat na požadavky trhu práce. Současná koncepce rozvoje vzdělání v ČR nastavuje vysoké parametry. Náš vzdělávací systém je velmi selektivní, školy jsou hodnocené převážně podle toho, kolik dětí pokračuje v maturitním studiu a pak na vysoké škole. Zde pak dochází ke vzniku toho, co bychom mohli nazvat „nevzdělavatelným zbytkem“, který pak odchází do „odpadkového koše vzdělávacího systému“, kterým jsou právě učiliště. V České republice existuje celá řada kvalifikačních zákonů, které vytváří tlak na to, aby všichni měli co možná nejvyšší vzdělání. Lidé s vyšším vzděláním bývají na trhu práce úspěšnější a je mezi nimi nižší míra nezaměstnanosti. Domnívám se ale, že některá řemesla i navzdory automatizaci

a robotizaci průmyslu mají budoucnost a společnost je bude stále vyžadovat, proto udržovat SOU má smysl.

V dlouhodobých záměrech vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy je potřeba posílit pozici učňovského školství a připravit návrh na financování odborné přípravy. Je nezbytné vytvořit funkční nástroje v úzké spolupráci státu a podniků k finanční stimulaci v průběhu vzdělávání.

Nejvhodnějšími motivačními programy pro nábor učňů na střední odborná učiliště by mohly být samotné firmy; především stipendijní podpora učňů odvíjející se od jejich prospěchu či úhrada nákladů spojených s vyučováním – například pracovní oblečení, učební pomůcky, příspěvky na ubytování či stravu. Stát by zaměstnavatelům mohl kompenzovat náklady spojené s touto činností například formou daňových úlev.

3.5 Nejčastější problémy studentů na středním odborném učilišti

Otázka morálky a mravních hodnot studentů na středních odborných učilištích je velmi diskutabilním tématem. Mnoho lidí se na žáky učilišť nedívá příliš pozitivně. Již předem si vytváří předsudky a domněnky a někteří své názory dávají ironicky najevo. Proč tomu ale tak je? Nemají tito lidé tak trochu podíl na skutečnosti, že se dnešní mladí lidé, obzvláště studenti odborných učilišť nechovají a nemluví tak, jak vyžadují naše společenské normy?

S kázeňskými přestupky se ve školách setkáváme prakticky každý den. Učitelé mohou k řešení využívat hodiny občanské výchovy, kde se mohou různým tématům spojeným s chováním a morálkou věnovat. Učitelé ale nebojují s mravními problémy pouze při hodinách občanské výchovy. Mohou využívat jakoukoliv dobu, kdykoliv je k tomu příležitost, nebo to daná situace vyžaduje, například doba školních přestávek, mimoškolních akcí atd. Pro učitele je to velmi náročná práce vyžadující trpělivost i citlivý individuální přístup k žákům.

Na středních odborných učilištích se můžeme setkat s žáky s řadou kázeňských deliktů, počínaje záškoláctvím, kouřením, požíváním alkoholu či jiných návykových látek, hrubým chováním k ostatním spolužákům, nevhodným chováním vůči učitelům a nerespektováním jejich autority až po zesměšňování a v nejhroších případech i šikanu. V poslední době se setkáváme i s případy kybershikany. Nejjednodušším a pravděpodobně nejhorším způsobem je tyto žáky jednoduše odsoudit. Toto ale není smyslem vzdělávání. Učitelé musí jít do hloubky a zjistit, z čeho vychází problémy v chování spojené se špatnou morálkou.

Významnou skupinu studentů učiliště tvoří studenti psychicky labilní, někdy i s určitým sníženým stupněm intelektu. V mnoha případech se jedná o studenty vyrůstající v rozvrácených rodinách, kde často postrádají podnětné rodinné zázemí. Někteří v takovém prostředí vyrůstají již od narození. Jak se tedy mohou chovat jinak, když takovéto chování vidí kolem sebe celý život a přijmou ho za svou normu? Škola v těchto případech musí nahrazovat a zajišťovat to, co rodina zanedbávala.

4 SPECIFICKÉ PROBLÉMY UČITELSKÉ PROFESE NA ZAČÁTKU KARIÉRY

V odborné literatuře se uvádí řada problémů a složitých situací, do kterých se začínající učitel může dostat. Ve své práci bych se chtěla věnovat následujícím oblastem a popsat zde možná řešení, jak se nejlépe vyvarovat chybám. Domnívám se, že tyto problémy neřeší pouze učitelé na středních odborných učilištích, ale prakticky začínající učitelé na všech typech škol.

Podle J. Vašutové (2002) studenti pedagogických fakult mají následující obavy:

- Neschopnost navázat kontakt se žáky
- Špatný odhad množství látky, která se probere za vyučovací hodinu
- Spravedlivé hodnocení žáků
- Nejistota při řešení nestandardních situací
- Neschopnost prosadit inovativní metody a postupy
- Nezískání respektu u ostatních kolegů
- Nezískání respektu u žáků a jejich rodičů
- Nepozornost žáků při hodině
- Neplnění zadaných úkolů
- Nepochopení učiva
- Kázeňské přestupky
- Neschopnost odpovédět na nepříjemné otázky žáků

V dalších kapitolách mé práce bych se chtěla věnovat jednotlivým oblastem podrobněji. Nejprve se ale zaměřím na úvodní hodinu a představení se žákům.

4.1 Úvodní hodina a představení se

Snad každý učitel má ještě v paměti vryt pocit, který měl, když poprvé vstoupil do učebny před své první žáky. Velkou roli zde samozřejmě hraje tréma, kterou je potřeba překonat. Je nutné si uvědomit, že první dojem, který na žáky uděláme, je velmi důležitý. Bohužel máme jen jeden pokus, jak se správně žákům představit. Formu představení, kterou učitel zvolí, je potřeba vybírat s ohledem na věk žáků. Je doporučeno použít hry, či nějakou zábavnou aktivitu, která nám pomůže odbourat prvotní ostych. Zároveň je tato aktivita velmi důležitá, protože díky ní se učitel dozví základní informace o žácích. Hlubší poznávání žáků přijde časem. Pro učitele je zásadní získat si důvěru žáků. Žáci se musí při hodině cítit v bezpečí a beze strachu. Přestože si učitel musí při výkonu svého povolání udržovat odstup, sbližování s dětmi je důležité. Při

první hodině se rovněž doporučuje, aby učitel jasně a srozumitelně sdělil svoji představu o výuce, vyučovacích metodách a zásadách a také systém hodnocení. Celá třída by poté měla dostat možnost si společně nastavit pravidla, která považují za důležitá. Ve školním prostředí je důsledné dodržování pravidel nutné, protože pomáhá při udržování kázně (Čapek, 2019).

V příloze č. 1 uvádím svůj vlastní příklad praxe prvního dne ve škole v roli učitelky anglického jazyka.

V knize Klíčové dovednosti učitele (Kyriacou, 2012) je uvedeno následující pravidlo: „*Prevence je lepší než léčení*“. Toto pravidlo se uplatňuje zejména při řešení nežádoucího chování žáků. Učitel může nekázní žáků předcházet za pomoci nejrůznějších strategií. Jedná se například o pozorování žáků ve třídě, je doporučeno procházení celou učebnou během vyučování, dále pak oční kontakt se žáky, střídání činností i tempa práce se žáky, pomáhání při zadání samostatné práce při hodinách, v případě potřeby i přesazování žáků.

V následujících kapitolách se budu věnovat výše zmíněným oblastem, které začínající učitelé považují za nejvíce problematické.

4.2 Neschopnost navázat kontakt se žáky

Pro práci učitele i žáků je potřeba prostor. Tento prostor nazýváme klimatem ve třídě. Klima se mění velmi pomalu, má trvalou hodnotu. V každé třídě je klima jiné, liší se podle učitele, jednotlivých vyučovacích předmětů i například podle náročnosti právě probíraného učiva. Snahou každého učitele je o toto klima pečovat a vytvářet prostředí, které je pro žáky příjemné a podporující, protože v dobrém komunikačním klimatu se žákům lépe pracuje, žáci se cítí příjemně, učí se navzájem spolu mluvit, spolupracovat a respektovat se. Při hodinách si pomáhají. Učitel se snaží vzájemnou spolupráci žáků podporovat vhodnými aktivitami. Využívá práce s chybou, žáci vědí, že chyby jsou důležitou součástí v procesu učení, za své chyby se nestydí, protože vědí, že nebudou vystaveni posměchu, jak ze strany spolužáků, tak ani ze strany učitele. Na klima ve třídě má vliv i temperament učitele, jeho inteligence, optimismus i otevřenost. (Čapek, 2019)

Dle Roberta Čapka (2019) má učitel k dispozici šest nejdůležitějších činností ve třídě:

1. Jak ve třídě učí, jeho používané aktivity, výukové metody a formy práce;
2. Jak ve třídě hodnotí, a to včetně klasifikace;
3. Jak ve třídě odměňuje a trestá;

4. Jak vypadá vzájemná komunikace ve třídě;
5. Jak umožňuje žákům podílet se na dění ve třídě;
6. Pravidla: jaká jsou, jak jsou respektována, jak je učitel podporuje a vymáhá.

Snahou učitele má být vytvoření takového klima ve třídě, ve kterém se žáci cítí příjemně, protože práce v takovém prostředí je prospěšná a pomáhá při rozvoji schopností, dovedností i soft skills (tzv. měkké dovednosti) žáků. Učitel by měl své žáky podporovat, jeho postoj k dětem má být přátelský a férový, snahou každého učitele je individuální přístup k jednotlivým žákům, učitel by měl mít optimistický pohled na své žáky. Při procesu učení je důležitá pomoc i motivace. Učitel by měl předávat svou lásku ke svému oboru, tím své žáky motivuje, zejména v situacích, kdy jim ukazuje to nejzajímavější, předává své zážitky a tím posiluje radost z objevování. Dobrý učitel se upřímně raduje z úspěchů žáků, netrestá nezdary, ale motivuje a pomáhá při nápravě chyb. Díky tomu se žák bude cítit dobře, bude rád pracovat a učit se novým věcem. (Čapek, 2019)

4.3 Správné rozvržení množství učiva

Správné naplánování množství učiva, které je možné v hodině probrat, není snadné. Nejčastějším problémem začínajících učitelů je to, že jejich naplánovaný obsah učiva nestihnou probrat. Při plánování učiva je potřeba brát v úvahu celou řadu faktorů. Jedná se zejména o věk žáků, počet žáků ve třídě, denní doba výuky, složitost vysvětlované látky atd. V případě nejmladších žáků se doporučuje zavést častější střídání aktivit i tempa výuky během hodiny. Naopak u starších žáků můžeme použít jeden obsáhlejší úkol, protože jsou již schopni pracovat a soustředit se delší dobu. Existuje celá řada různých aktivit a činností, které učitel může při výuce zvolit. Velmi důležitá je motivace studentů zároveň i schopnost přesvědčit své žáky o tom, že zvolená aktivita povede ke stanovenému cíli hodiny. V závěru hodiny by měl učitel celkově shrnout probranou látku a dát žákům prostor pro dotazy. Hodina by měla být ukončena se zvoněním, neměla by zasahovat do přestávky, která slouží k odpočinku žáků nebo k přesunu do jiné učebny. Končení hodiny se zvoněním je také známkou správného naplánování hodiny. (Čapek, 2019). V příloze 2 uvádím příklady plánů vyučovacích hodin.

4.4 Hodnocení žáků

Hodnocení žáků je nejen pro začínající učitele velký problém. Dobrý učitel by měl používat takový systém hodnocení, který je motivační a povzbuzuje žáky k další práci. Pravděpodobně nejčastější chybou, se kterou se začínající učitelé potýkají, jsou velká očekávání

a nasazení vysoké laťky, protože učitelé neberou v úvahu skutečné možnosti svých žáků. Také ne každý žák musí mít o daný předmět zájem. Chybou také je používání příliš mírného systému hodnocení, kdy se učitel bojí, aby se žák necítil poškozen.

Začínající učitelé mohou konzultovat své postupy hodnocení se svými zkušenějšími kolegy, mohou čerpat inspiraci na jejich hodinách a zapojovat také své žáky do hodnocení. Sebehodnocení i hodnocení žáků navzájem je činnost, která může přispět k upevnování kolektivu ve třídě.

Pokud se učitel cítí nejistý, nemá příliš vysoké sebevědomí, je pravděpodobné, že si toho brzy žáci všimnou a mohou této nejistoty a nepřipravenosti učitele využít a zároveň tak zkouší své hranice.

Hodnocení je velice důležitou součástí didaktické činnosti učitele. Stejně jako se při vyučování používají různé metody a aktivity, tak stejně pestré by mělo být i hodnocení a odměňování žáků. Učitel by si měl předem promyslet svůj hodnotící systém a seznámit s ním své žáky již při první hodině. (Čapek, 2019)

Smysl hodnocení

K čemu je vlastně hodnocení? Na tuto otázku by většina učitelů pravděpodobně odpověděla: „Potřebuji známky, abych měl z čeho hodnotit na konci roku“. Dobrému učiteli by však nemělo jít pouze o hodnocení na konci roku. Je dobré se soustředit na to, jaký efekt má daná známka teď. Dobré známky, stejně jako pochvaly nebo odměny zlepšují atmosféru ve třídě, dělají radost a zároveň zvyšují i sebevědomí žáků a jejich motivaci i například vztah k danému předmětu. Hodnocení ale také ukazuje žákům jejich rezervy a dává jim i učiteli zpětnou vazbu. Pomáhá žákům rozvíjet jejich soft skills. Žáci se učí přijímat hodnocení, včetně kritiky, analyzovat i hodnotit ostatní. Hodnocení by v žádném případě nemělo žáky rozdělovat do kategorií, chybou je i srovnávání žáků. (Čapek, 2019)

Učitel v klasické státní škole má povinnost známkovat a hodnotit. Robert Čapek (2008) tvrdí, že v běžných školách v sobě klasifikace skrývá mnohé chyby.

Zde je jeho výčet nejčastějších chyb:

1. Učitelé hodnotí v drtivé většině jen výkonově
2. Učitelé dávají špatné známky
3. Učitelé pletou hodnocení i do kázeňských záležitostí
4. Učitelé při hodnocení srovnávají žáky mezi sebou
5. Učitelé nedokážou postihnout, co vlastně známka hodnotí
6. Učitelé kladou na známky až příliš velký důraz, stresují jimi své žáky a upevňují jimi svou moc
7. Učitelé si nepřiznají, že jejich známky příliš nenapovídají o nejdůležitějších cílech vzdělávání
8. Učitelé známkováním nevhodně trestají chyby žáků
9. Učitelé při známkování příliš upřednostňují vlastní názor
10. Učitelé ani sami u sebe nedokážou udržet kontinuitu vlastního hodnocení, natož pak ve sboru, kde jsou nároky velmi obtížné
11. Učitelé dávají odměny/jedničky pouze za dokonalé nebo téměř dokonalé výkony
12. Učitelé využívají na hodnocení pouze formální příležitosti

Učitel by se měl snažit o maximální možné spravedlivé známkování, svůj systém hodnocení má nastavit tak, aby byl pestrý, motivující pro žáky a objektivní.

4.5 Nejistota při řešení nestandardních situací

Do nestandardních situací se učitel může dostat poměrně často. Pod pojmem nestandardní rozumím situaci, kdy se buď učitel nebo žák dostal do nekomfortní situace a neví, jak správně zareagovat. Dialog je umění budovat komunikaci s druhým člověkem. Ve školním prostředí je důležité si uvědomit, že postavení učitele a žáka není rovnocenné. Učitel musí při komunikaci brát ohled na věk žáka, jeho vyspělost a podle toho volit formu rozhovoru a také odpovědi. Není chybou učitele přiznat, že nezná odpověď na žakovu otázku. Učitel může otázku převést na ostatní žáky, zadat domácí úkol nebo se společnými silami snažit odpověď nalézt. Je rovněž na zvážení učitele, zda je vhodné odpovídat na každou žakovu otázku. Některé otázky od žáků mohou být příliš osobní a netýkají se výuky a učitelé nemusí být příjemné na tyto otázky odpovědět. Jako příklad bych uvedla otázky, které uvádějí učitele do rozpaků, a žáci čekají na reakci učitele a baví se tím, že dostali učitele do trapné situace.

4.6 Neschopnost prosadit inovativní metody a postupy

Vzdělání provází učitele celý život. Učitel by se měl neustále učit nové věci, zajímat se o moderní trendy ve výuce, zjišťovat, co by mohlo zlepšit klima ve třídě a jak zkvalitnit vyučování. Využívá k tomu internet, odborné knihy, nejrůznější kurzy a semináře. Je dobré obklopit se podobně smýšlejícími učiteli, kteří se navzájem podporují a pomáhají si. Ne vždy jsou však všechny staré metody špatné a není potřeba vše inovovat. Také je nutné si uvědomit, že vždy se najde aktivní odpor určité části učitelů, zejména z řad starších učitelů. Inovace lze přejímat i ze zahraničí, ovšem zde musíme myslet na to, že něco, co v zahraničí funguje skvěle, nemusí fungovat u nás. Je to dáno různými systémy vzdělávání u nás a v zahraničí, jinou mentalitou lidí, roli může hrát i náboženství atd.

4.7 Nezískání respektu u ostatních kolegů

Každý učitel má mít svou přirozenou autoritu a respekt. Někteří učitelé již svoji přirozenou autoritu mají, jiní si musí respekt od kolegů i žáků teprve získat. Přirozená autorita je součástí charakteru, nelze se naučit. Jsou tu ale i faktory, které autoritu ovlivňují. Patří sem například vědomosti, znalosti, dovednosti, důstojnost, osobní postoj učitele apod.

Začínající učitelé se mohou dostat do konfliktů se svými staršími, zkušenějšími kolegy. Zatímco někteří starší kolegové mohou být nevyčerpatelným zdrojem důležitých informací a rad, jak s žáky vycházet a jak se chovat v určitých situacích, jiní učitelé své zkušenosti předávat nechtějí, ve všem novém vidí překážku a brání tak realizaci nových myšlenek a plánů mladým začínajícím učitelům. Někteří starší učitelé mají již své léty osvědčené metody učení a jdou tou nejjednodušší naučenou cestou, aby nemuseli vydávat tolik úsilí. Je proto obtížné být iniciativní začínající učitel, protože od těchto kolegů občas nepřichází tolik podpory, jaké by bylo potřeba.

4.8 Nezískání respektu u žáků a jejich rodičů

V minulosti patřilo povolání učitele k prestižním povoláním a bylo spojováno s velkou autoritou a respektem. V současné době je situace zcela jiná a postavení učitele ve společnosti není takové jako dřív. Vývoj společnosti a moderní doba zapříčinila to, že učitel není již považován za vážené povolání. Není spojován s důstojností a respektem a mladí učitelé se s touto nesnadnou pozicí musí vyrovnat. Nejsou to pouze starší kolegové, kteří mohou začínajícím učitelům způsobovat problémy. Problémy mohou přijít i ze strany rodičů.

V současnosti je velice obvyklé, že rodiče vstupují do výuky učitelů, mají pocit, že se mohou ve výuce angažovat, a tak například radí učiteli, kde by mělo jejich dítě sedět a s kým, kam se pojedete na výlet, jestli se vůbec má jet na výlet nebo třeba zda je vhodné, aby angličtinu učil rodilý mluvčí, anebo ne, což by v minulosti bylo naprosto nepřijatelné. Někteří dochází i mnohem dál. Setkáváme se s případy, kdy rodiče chodí do školy a radí, jak mají učitelé učit. Přestože se domnívám, že spolupráce školy a rodiny je důležitá, bohužel zde vidím velkou ztrátu respektu vůči učitelské profesi.

4.9 Nepozornost žáků při hodině

Školní kázní se ve svých dílech zabýval například Stanislav Bendl. Stanislav Bendl je český pedagog a také vysokoškolský profesor, který se věnuje převážně sociální pedagogice, teorii výchovy a pedeutologii⁷. K hlavním tématům Stanislava Bendla patří především kázeň a autorita ve výchově. Rovněž se věnuje problematice pedagogické praxe i koncepci učitelského vzdělávání. Napsal řadu publikací o školní kázní.

Nepozornost žáků při výuce může mít celou řadu příčin. Je velmi spjata s motivací žáků. Pokud je žák správně motivovaný, při hodině se nenudí, učitel vhodným způsobem střídá různé formy výuky, žák nemá potřebu nějakým způsobem hodinu narušovat. Toto lze ovlivnit činností učitele. Existuje ale i několik faktorů, které ovlivnit nejdou. Hraje zde roli zdravotní stav žáka a jeho psychická vyspělost, dále pak únava žáka, jeho vztah k vyučovanému předmětu, počet žáků ve třídě atd.

4.10 Neplnění zadaných úkolů

V každodenní praxi se učitel může ocitnout v situaci, kdy narazí na odpor žáka. Žák odmítá spolupracovat, odmítá vypracovávat zadané úkoly, odmítá se podílet na aktivitách při hodině. Někdy může žáků být i víc, v nejhorším případě učitel může narazit na odpor celé třídy. Nemusí se jednat vždy o chybu učitele, k tomuto střetu dochází v situacích, kdy žáci pouze

⁷ **Pedeutologie** – též systematická teorie učitelské profese, z řeckých slov *paideuó* (vychovávám) a *paideutos* (vychovaný), je pedagogická disciplína jejímž hlavním předmětem zkoumání je učitel. Původně byla tato disciplína souhrnem normativních požadavků na práci učitele. V současnosti se pedeutologie spíše zaměřuje na teorii jednotlivých pedagogických profesí, řeší kompetenci a osobnost učitelů a jejich další vzdělávání a profesní činnost.

zkouší své mantinely, kam ještě mohou zajít. Ve všech případech je nutné zachovat klid, nehněvat se na své žáky a snažit se klidnou diskuzí zjistit příčinu a možné řešení dané situace. (Čapek, 2019)

4.11 Nepochopení učiva

Toto je další z řady problémů, se kterými se učitel potýká. V případě vysvětlování složitějšího učiva se může stát, že žák nebo i skupina žáků nepochopí vysvětlovanou látku. Proto je důležité, aby učitel průběžně a pravidelně kontroval porozumění osvojovanému učivu. Tuto kontrolu může provádět formou otázek nebo při kontrole plnění zadaných úkolů. Pedagog průběžnou kontrolou reaguje na případné nedostatky v pochopení učiva, může přidat dodatečné procvičování problematického učiva, může osvojované učivo vizuálně podpořit, případně může přizpůsobit pracovní tempo a metody práce individuálním vzdělávacím potřebám daného žáka. Eliminací důsledků nepochopení probíraného učiva pedagog zajišťuje návaznost ve výuce a podporuje tak větší efektivitu vzdělávání. Pochopením učiva zvyšujeme rovněž úspěšnost žáka. (Čapek 2019)

4.12 Kázeň

Kázeň podle Stanislava Bendla (2001) může být definována jako dodržování norem a podřizování se normám. Bendl se orientuje na vědomé dodržování zadaných norem, neboť pro dodržení kázně ve třídě je podle něj důležité, zda žáci byli adekvátně svému věku a vyspělosti s normami seznámeni, zda rozumí, co se od nich očekává.

Při každodenní práci si učitelé nejčastěji stěžují na drobné rušivé chování žáků. Zde je potřeba si uvědomit, že pod pojmem drobné rušivé chování si každý učitel představí jiné chování. Někomu vadí nepozornost žáků při výuce, jinému učiteli vadí, když žák během výuky něco potichu pošeptá spolužákovi, někomu vadí hluk nebo vykřikování žáků při diskuzi ve výuce.

Je tedy nutné, aby si učitel přesně definoval rušivé chování a jaké chování je ještě přijatelné, dále je vhodné, aby si učitel stanovil svá očekávání od žáků a zda jsou jeho očekávání reálná a nakolik. Sebereflexe učitele zde hraje významnou roli, učitel by měl provádět sebereflexi po každé vyučovací hodině.

Již v roce 1998 Robertson ve své odborné publikaci nazvané Sebereflexe jako nástroj k udržení si kázně ve třídě napsal návod, jak by měl učitel svou výuku zhodnotit.

Dle Robertsona (1998) by se měl učitel při sebehodnocení soustředit na tyto oblasti: vyučování, vztahy s žáky, udržování disciplíny ve třídě.

1. Vyučování:

Při vyučování by si měl učitel klást tyto otázky:

- *Je stanovený cíl výuky, vím, co by měli žáci na konci mé vyučovací hodiny umět?*
- *Snažím se při plánování výuky zohlednit i zájmy a potřeby žáků?*
- *Považuji své vyučovací hodiny za zajímavé a přínosné?*
- *Střídám často ve výuce různé činnosti, zapojuji dostatečně žáky?*
- *Hodnotím práci žáků pečlivě, poskytuji jim okamžitou zpětnou vazbu?*
- *Uvědomuji si potřeby žáků a jejich možnosti?*
- *Baví žáky vypracovávání úkolů, které jim zadávám, a pečlivě je vypracovávají?*

2. Vztahy učitele s žáky:

V této oblasti by si měl učitel klást následující otázky:

- *Zajímám se o žáky, znám jejich zájmy, koníčky a jejich rodinné prostředí?*
- *Snažím se u svých žáků zjistit jejich silné stránky?*
- *Vedu rozhovory s žáky o jejich koníčcích, zážitcích, problémech, radostech i starostech?*
- *Svěřují se mi žáci se svými problémy?*
- *Pokud potkávám žáky na ulici, pozdraví mě? Hlásí se ke mně i bývalí žáci?*
- *Realizují ve škole také zájmové kroužky?*

3. Udržení disciplíny ve třídě:

Zde by si učitel měl klást tyto otázky:

- *Musím občas zvýšit hlas, abych překřičel šum ve třídě?*
- *Povídají si občas žáci mezi sebou při výuce?*
- *Křičím na žáky, když nedodržují pravidla?*
- *Musím používat tresty?*
- *Nevadí mi, že někteří žáci nedávají pozor ve výuce, když při tom neruší?*

– *Občas žákům odpouštím porušení předem dohodnutých pravidel chování ve třídě, ve výuce?*⁸

Autorita učitele

Jak již bylo zmiňováno dříve, třídní kázeň záleží na osobnosti učitele, na jeho vztahu s žáky, na organizaci vyučovací hodiny i na stanovených pravidlech (je důležité, aby pravidla byla srozumitelná pro všechny a také pro všechny splnitelná). Kázeň také záleží na tom, zda učitel důsledně trvá na dodržování předem stanovených pravidel a spravedlivě a vždy trestá porušení pravidel. Důležitou roli hraje i to, jak si učitel dokáže poradit s řešením problémových situací ve třídě. V příloze 3 uvádím jako příklad podvádění žáka při písemné práci.

Autorita učitele má vliv i na to, zda žáci budou učitele respektovat, zda bude schopen plnit svoji roli a zda se bude dařit ve třídě realizovat efektivní výuku.

Udržet si autoritu u žáků, je pravděpodobně to nejnáročnější na celé učitelské profesi. Budování autority je velice těžkou a systematickou dlouhodobou prací.

Někteří učitelé využívají svoji autoritu neúčinně. Autorita učitele se zhoršuje při situacích, kdy učitele žáci tzv. „zkoušejí“, a učitel nereaguje vhodně a dostatečně přísně. Takový pedagog se často při vyučování potýká s nerespektováním své autority, žáci mohou být drzí, někdy jednají a odpovídají drzým způsobem, v některých případech i třeba otevřenými provokacemi.

Pokud se učitel nepodaří si ve třídě získat dominující postavení, není schopen plně „ovládnout, řídit“ svou třídu, tak se třída za chvíli promění v místo, které nikdo neřídí, učitel se cítí nekomfortně, vyčerpaně, může být i znechucený prací. (Robertson, 1998)

Chris Kyriacou (2012) stanovil strategie, které pomáhají učiteli vést efektivní výuku a eliminovat tak rušivé chování:

- *učitel by měl pozorovat všechny žáky ve své třídě*
- *učitel by se měl při výuce procházet po celé učebně*
- *učitel by měl udržovat oční kontakt se svými žáky*
- *učitel by měl zadávat otázky směřující přímo na konkrétní žáky*
- *učitel by měl využívat fyzické blízkosti s žáky*

⁸ Pro více informací: Sebereflexe jako nástroj k udržení si kázně ve třídě, Metodický portál RVP, 2019. Dostupné z: https://clanky_rvp.cz/clanek/c/ZS/22069/SEBEREFLEXE-JAKO-NASTROJ-K-UDRZENI-SI-KAZNE-VE-TRIDE.html?rate=4

- učitel by měl pomáhat pomalejším a slabším žákům s prací
- učitel by měl střídát činnosti i tempo výuky a brát při tom ohled na možnosti a potřeby žáků
- učitel by si měl všimnout nevhodného a rušivého chování okamžitě, jakmile se toto chování objeví, je nutné na něj reagovat a eliminovat
- učitel by si měl všimnout neúcty a projevy neúcty okamžitě řešit
- učitel by měl vyrušující žáky přesazovat
- učitel by se měl snažit předcházet rušivému chování ve výuce vhodnou motivací žáků a také využitím zábavných forem výuky.⁹

Začínající učitel a autorita

Začínající učitel by měl být připraven na to, že se žáci při prvních vyučovacích hodinách budou chovat jinak. V odborné literatuře se toto období práce učitele nazývá medový měsíc. Ze začátku bývají žáci při vyučovacích hodinách pasivní, potřebují nejprve zjistit „jaký ten učitel bude.“ Poté již začínají zkoušet, co si mohou u daného učitele dovolit. Žáci tímto způsobem chtějí zjistit, jak umí učitel ovládnout třídu a jakým způsobem vystupuje proti rušivému chování.¹⁰

Zkušenější učitelé si již uvědomují význam prvních vyučovacích hodin, a proto již na počátku školního roku nastavují ve svých třídách pravidla, kterými se žáci budou řídit po celý školní rok. Postupují tak, aby žáci měli dojem, že mají jasně promyšlená pravidla předem, ví, jak budou s žáky postupovat a co budou od nich očekávat, jaká pravidla chování budou vyžadovat a jaké tresty budou použity v případě nevhodného chování a porušení pravidel.

Učitel jako vzor

Pokud si chce učitel zajistit kázeň, měl by se stát pro své žáky vzorem. Vzorem pro žáky je učitel, který:

- jednoduše, srozumitelně a poutavě vysvětluje látku
- učí zajímavě takovým způsobem, že si žák, který pozorně poslouchá při výuce, učivo zapamatuje a na písemku či zkoušení se již nemusí učit a připravovat doma
- vysvětluje učební látku poutavým atraktivním způsobem pro žáky
- bere ohled na možnosti a potřeby svých žáků

⁹ Pro více informací: Sebereflexe jako nástroj k udržení si kázně ve třídě, Metodický portál RVP, 2019. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZS/22069/SEBEREFLEXE-JAKO-NASTROJ-K-UDRZENI-SI-KAZNE-VE-TRIDE.html?rate=4>

¹⁰ Tamtéž.

- nekřičí, nezvyšuje hlas, ale pouze klidně žákům vysvětlí, proč je dané chování nepřijatelné
- projevuje o své žáky zájem, zasahuje i při jejich vzájemných konfliktech a snaží se tyto konflikty řešit
- je spravedlivý
- je srdečný, přátelský a empatický
- je moudrý a rozumný
- obléká se adekvátně svému postavení¹¹

Dle Juliana Robertsona (1998) z výše uvedených bodů můžeme shrnout následující doporučení:

1. Status učitele nezaručuje učitel, že bude v očích žáků autoritou, kterou budou žáci respektovat.
2. Je třeba respekt nejen od žáků očekávat, ale také jim ho prokazovat. Při komunikaci s žáky učitel nesmí používat sarkasmus, ironii, ani je jakkoliv ponižovat.
3. Žáci musí mít jasně vytyčené hranice a pravidla chování.
4. Učitel má své žáky motivovat k vzájemné spolupráci i k aktivitě ve výuce. Učitel se musí snažit své žáky zaujmout.
5. Není vhodné si autoritu vymáhat u žáků za každou cenu, protože takové chování pouze snižuje autoritu učitele.
6. Není chyba přiznat se, že jsme se zmýlili. To ukazuje lidskou tvář učitele.
7. Učitel by měl být především sám sebou, být přirozený a nepoužívat žádné manipulační techniky.
8. Učitel je zodpovědný za vztahy s žáky i za efektivitu své výuky.
9. Učitel má být pro své žáky srozumitelný, jednoznačný, čitelný a vždy dodržovat své sliby.
10. Učitel má projevovat žákům svou přízeň.
11. Učitel má pomáhat žákům, ale nevnučovat jim své rady ani svou pomoc za každou cenu.
12. Opravdové autority promíjejí.
13. Učitel musí být spravedlivý.
14. Je důležité si všimnout silných stránek u žáků.
15. I učitel musí dodržovat nastavené zásady v souladu se zásadou “Nepij víno, a nekázej vodu”.

¹¹ Pro více informací: Sebereflexe jako nástroj k udržení si kázně ve třídě, Metodický portál RVP, 2019. Dostupné z: https://clanky_rvp.cz/clanek/c/ZS/22069/SEBEREFLEXE-JAKO-NASTROJ-K-UDRZENI-SI-KAZNE-VE-TRIDE.html?rate=4

Kázeňské přestupky

V odborné literatuře pod pojmem kázeň můžeme nalézt celou řadu definic. Každý z nás chápe, jakým chováním se kázeň, popřípadě nekázeň projevuje. K zavedení kázně ve třídě je především potřeba, aby žáci přijali autoritu učitele a s tím i jeho oprávnění jejich chování řídit.

Nekázeň může být zapříčiněna různými faktory. Každý učitel má své stanovené hranice toho, co ještě není nekázeň a co již za nekázeň považuje. Snahou každého učitele by mělo být vytvoření ve třídě takové atmosféry, ve které by nekázeň samotné žáky rušila od zajímavé činnosti. U předcházení nekázně je potřeba dodržovat dobré výchovné postupy, důležitá je zejména motivace žáků, kvalitní organizace výuky a také dobrý vztah učitele k žákům, dodržování stanovených pravidel atd. (Kalhous, Obst 2002)

Na nežádoucí chování žáků mají vliv celkem tři typy faktorů: (Kalhous, Obst 2002)

- Biologické faktory
- Sociální faktory
- Situační faktory

Biologické faktory

Mezi biologické faktory patří především stav nervové soustavy žáka, jeho odchylky od normálu, ať již vrozené nebo vzniklé úrazem.

Sociální faktory

Nejdůležitějším sociálním faktorem je výchovné prostředí rodiny, dále pak škola, klima ve třídě nebo parta, se kterou se dítě stýká. V neposlední řadě je nutné zmínit i zvyšující se vliv médií.

Situační faktory

Pojem situační faktor zahrnuje například okamžitou atmosféru ve třídě, událost, která se odehrála v předchozí hodině nebo i třeba nudný výklad učitele.

Ve třídách, kde se učitel potýká s nekázní, je potřeba primárně zjistit příčinu nekázně a na tu se následně zaměřit. (Kalhous, Obst 2002)

1. Nedostatky ve výchově v rodině

Rodina má ve výchově dítěte důležitou roli a tuto úlohu lze jen těžko nahradit. Učitel by si měl tuto skutečnost uvědomit a brát v úvahu, že jeho žáci procházeli někdy i velmi odlišnou rodinnou výchovou. Někteří rodiče své děti podporují, jiní je zanedbávají, někteří rodiče mohou být i hrubí a svým dětem nadávají, zatímco v jiné rodině panuje láskyplná atmosféra a rodiče o své děti soustavně pečují. Problém někdy nastává i v tom, že někteří učitelé nedokáží vést s rodiči dialog s potřebným taktem a diplomacií, při dialogu je zahrnují stížnostmi na jejich děti a škola se stává místem, kde se rodiče cítí nepříjemně. Někteří učitelé naopak ve snaze předejít konfliktu s rodiči se bojí pojmenovat věci pravými jmény. Anebo naopak, rodiče přichází za učitelem ve snaze radit mu, jak by měl dle jejich názoru svou práci vykonávat. Ať už je dítě vychovááno v jakémkoliv rodinném prostředí, i dítě se slabší rodinnou výchovou je schopné kontrolovat své chování a učitelé by na něho měli klást stejné nároky jako na ostatní žáky.

2. Nemotivující vyučování

Pokud nastane situace, že učitel nedokáže svým výkladem své žáky zaujmout a neaktivizuje je, děti se nudí, a proto nedávají pozor. A vzniká zde prostor pro nekázeň, kterou poté musí učitel řešit. Tomuto lze předejít tím, že budou při vyučování využívány pestré výukové metody, velmi důležitá je motivace žáků a jejich zaujetí probíranou látkou, klima ve třídě i pozitivní vztah učitele k žákům.

3. Osobnost učitele

V Česku v roce 2021 působilo podle údajů ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v rámci regionálního školství 149 tisíc učitelů. Každý z těchto učitelů má svou vlastní individualitu. Povolání učitele s sebou nese velkou psychickou zátěž. Ne každý je schopen tuto zátěž snést. Velkou výhodou mají ti učitelé, kteří se umí dívat na věc s nadhledem a klidně, protože impulzivní a nervózní nepřiměřené reakce nemají pozitivní účinek na žáky, ale spíše ukazují na slabou stránku a nedostatečnost učitele.

Někteří učitelé příliš lpí na své důstojnosti a své žáky považují spíše za své podřízené než za své "partnery" na společné cestě za vzděláváním a poznáváním. Setkáváme se i s učiteli, kteří neumí přiznat svoji chybu. Učitelé, kteří příliš trvají na své roli, nedokáží pochopit ani respektovat děti a jejich zájmy.

4. Poruchy chování

Žákovu kázeň a jeho chování ve třídě ovlivňují vývojové poruchy, poruchy učení i poruchy chování. Žáci trpící těmito poruchami potřebují individuální přístup učitele. To ale neznamená tolerování jejich nepřijatelného chování. Je nutné, aby i tyto děti dodržovaly stanovená pravidla. Cílem vzdělávání je osvojení si takového stupně znalostí a dovedností, jakého je žák schopen. Žáci mají ale rozdílný potenciál a k tomu musí učitel přihlížet. Děti trpící poruchami chování jsou často vystaveny vysmívání, nebo i šikaně ze strany spolužáků, dochází i k jejich izolaci. Pro učitele je mnohdy velmi složité si s žáky s poruchami učení nebo chování poradit, a proto je důležité věnovat pozornost i dalšímu vzdělávání učitelů v těchto oblastech.

5. Únava žáků

Všeobecně řečeno, únava je stav, kdy má člověk snížený fyzický i intelektový výkon, má zpomalené reakce, dělá větší počet chyb nebo nedokáže vypočítat úlohy, se kterými by si za normálního stavu poradil. U unavených žáků klesá motivace k učení a je narušena i jejich pozornost.

Únava u žáků může být způsobena různými faktory, únavu může způsobit velmi obtížná látka, nebo pozdní denní hodina, nevyspání atd. Nejlepší prevencí proti projevům únavy je přiměřená náročnost úkolů a činností a také časté střídání aktivit během výuky.

4.13 Neschopnost odpovědět na nepříjemné otázky žáků

Komunikační dovednosti patří k základním schopnostem učitele. Při komunikaci by měla platit určitá pravidla (Vašutová, 2002):

Učitel má právo:

- Kdykoliv začít komunikaci, přerušit žáka nebo mu i skočit do řeči
- Učitel si sám vybírá svého “partnera” na komunikaci, buď jednotlivého žáka, skupinu nebo i celou třídu
- Učitel má právo volit téma komunikace
- Učitel může mluvit, jak dlouho chce a nikdo ho nemá právo přerušovat
- Učitel může mluvit na jakémkoliv místě v učebně

Komunikační pravidla pro žáky:

- Žák může mluvit pouze tehdy, když dostane slovo
- Žák může mluvit pouze k tomu, komu je to určeno
- Žák může mluvit pouze na dané téma
- Žák může mluvit pouze vyhrazenou dobu na vyhrazeném místě.

V praxi se však může stát, že žák osloví učitele otázkou, na kterou učitel nezná odpověď, nebo na kterou není připraven odpovědět. V těchto situacích je třeba zachovat si chladnou hlavu a nenechat se zaskočit.

V případě, že se jedná o otázku týkající se probíraného předmětu, naskýtá se skvělá možnost tuto situaci využít ve svůj prospěch. V žádném případě není selháním učitele přiznat, že na otázku nezná přesnou odpověď. Ba naopak, to ukazuje lidskou stránku učitele. Učitel se může s dotazem obrátit na třídu a zeptat se, zda někdo nezná správnou odpověď. Další možností je společnými silami dohledat požadovanou informaci, například v učebnici, nebo pomocí internetu, nebo zadat dobrovolný domácí úkol a nechat žáky danou informaci do příští hodiny vyhledat a poté ocenit extra aktivitu.

Pokud se otázka netýká probíraného učiva, ale jedná se o nepříjemnou, nebo příliš osobní otázku, je právem každého učitele neodpovědět. Stačí proto například reagovat slovy: “Omlouvám se, ale toto téma se netýká probírané látky, raději bych se vrátil k danému tématu” a poté pokračovat ve výkladu. Tyto situace nastávají v každodenní praxi učitele poměrně často, proto je potřeba umět pohotově reagovat. Učitelé mají možnost účastnit se nejrůznějších seminářů a školení, kde mohou získat cenné rady a doporučení, jak se v určitých situacích zachovat, existuje rovněž i odborná literatura a časopisy, kterými si učitelé mohou prohloubit své znalosti.

5 ODMĚNY A TRESTY PŘI VÝUCE

Odměny i tresty žáků při výuce se využívají k regulaci chování. Pokud žák očekává odměnu, zlepší své chování, při očekávání trestu žák sníží výskyt kázeňsky nevhodného chování.

5.1 Odměny

Ve své knize Odměny a tresty ve školní praxi Robert Čapek (2008, s. 31) vymezuje definici odměny a trestu následujícím způsobem:

“Odměna je takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší vychovávanému radost a uspokojení některých jeho potřeb”.

“Trest je takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje negativní hodnocení a přináší vychovávanému nelibost, frustraci nebo omezení některých jeho potřeb.”

Převážná většina žáků ve škole nemá s dodržováním kázně problémy, vyskytují se ale i žáci vykazující chování nevhodné. Tyto negativní projevy chování žáků mohou mít původ jak v nevhodných vzorech v rodině, tak i z přijímání nevhodného chování od svých vrstevníků. Učitel má za úkol posilovat vhodné chování, a naopak potlačovat chování nevhodné. K tomu slouží právě systém odměn a trestů. Odměny a tresty patří mezi tradiční a nejoblíbenější výchovné prostředky.

Učitelé, kteří používají pouze hrozbu trestem při vymáhání plnění úkolů, nemohou nikdy navázat se žáky takové vztahy, které by byly pro obě strany přínosné. Odměny a tresty mohou žáci přijímat pouze od toho učitele, který má autoritu a získal si respekt a přízeň žáků. Odměna a trest velmi úzce souvisí s učitelovým očekáváním. V podstatě lze říct, že pochvala i trest informují žáka o tom, jaké výsledky učitel očekával. Odměny i tresty mají tak informační i motivační funkci.

Hlavní smysl a význam odměňování

Princip pozitivního hodnocení je jedním z nejdůležitějších principů moderního vzdělávání. Pozitivním hodnocením učitel hodnotí a chválí žáka za jeho chování, výkon i provedené řešení zadaného úkolu. Nelze však chválit kdykoliv a za cokoliv. Pochvaly mohou

mít i svůj negativní účinek v podobě návyku na pochvalu. U některých žáků lze po určité době chválení sledovat i určitý pokles zájmu a motivace o učení.

Při udělování pochval je vhodné dodržovat následující pravidla:

- Odměny je třeba dávat okamžitě po výkonu žáka
- Zpočátku odměňujeme častěji a odměny jsou malé
- Odměna má být za vykonanou činnost, ne za uposlechnutí příkazu

Existuje široké spektrum odměn, které učitel může při své výuce použít. Je to například pochvala, úsměv, projev sympatie, kladné hodnocení, dárek, umožnění činností nebo zážitků, například určitý výlet nebo návštěva sportovního utkání či kina. Děti mohou také za odměnu dostávat body nebo poukázky, které obdrží při splnění daného úkolu. Učitel si vytvoří poukázkový systém, při kterém děti mohou body získávat, nebo i ztrácet při nežádoucím chování. (Čapek, 2008, s. 44-45)

5.2 Tresty

Michael Foucault se ve své knize z roku 2000 s názvem “Dohlížet a trestat” (Surveiller et punir)” zabývá vznikem vězení a trestním řádem. Zaujalo mě, kolik společných znaků lze nalézt i ve školním prostředí. Slovo “Surveiller” obsažené v názvu knihy lze překládat do češtiny slovem “dohlížet, dozírat” od toho lze odvodit slovo “surveillant” neboli “dozorce”, ale i například “družinář”, v jiném významu francouzského slova také “školní dozorce”. Na jedné straně učitel učí, chválí, motivuje a odměňuje žáky za dobrou práci, ale na druhé straně je také trestá. Trestání je velmi obtížná činnost, protože hlavní zásadou trestání je spravedlivost. Aby učitel byl při trestání spravedlivý, je nutné mít přesně stanovený systém. Pro žáka by trest měl být cestou k nápravě. Chvála působí účinněji, pokud je veřejná, zatímco u pokárání se doporučuje opak. Při kárání je třeba přesně zjistit, co se stalo a kdo je viníkem. Bezmyšlenkovité trestání může vést k pocitu křivdy, a když žák obdrží nespravedlivé pokárání, domnívá se, že má porušování pravidel “předplacené”.

Zásady trestání

Ve školním prostředí je trest velice problematickou záležitostí, proto by měl být prováděn s rozmyslem. Existují zásady, které bychom měli při udělování trestů dodržovat:

- Vymezení jasných pravidel, která jsou srozumitelná pro všechny
- Trest musí být úměrný přestupku

- Pravidla a tresty musí být spravedlivé pro všechny
- Trest má vést k nápravě nesprávného chování.

Na rozdíl od odměn trest může mít různé, někdy i nepředvídatelné účinky. Jaké účinky bude mít na konkrétní dítě, záleží na předchozích zkušenostech dítěte, jeho osobnosti, věku, na klimatu ve třídě i například na vztahu učitele k žákům. Někdy může trest vést k pravému opaku toho, čeho chtěl trestající učitel dosáhnout. Je třeba si uvědomit, že trest není vždy tím nejefektivnějším způsobem, jak dosáhnout požadované změny. Zatímco pochvalou se nedá nic zkazit, trestem můžeme mnoho ztratit. Tiberiovo pravidlo “Ať se mě bojí, jen když poslouchají!” nemá ve škole své místo. Častým trestáním můžeme zhoršit atmosféru ve třídě, zvýšit stres i úzkost, žáci mohou pociťovat i strach.

Z knihy Odměny a tresty ve školní praxi od Roberta Čapka (2008) jsem převzala seznam možných trestů. Zde vyjmenuji pouze některé z nich seřazené podle přísnosti, od nejmírnějších po nejprísnejší:

- Prodloužený pohled do očí zlobícímu žákovi
- Učitel zůstane stát u lavice zlobícího žáka
- Pohledem na zlobícího žáka mu naznačíme nesouhlas – zamračením nebo zavrtěním hlavou
- Zastavení řeči do té doby, dokud si toho žák nevšimne
- Oslovení zlobícího žáka
- Položení otázky týkající se učiva k neposlušnému žákovi
- Přerušování výkladu a požádání žáka, aby se přestal nevhodně chovat
- Rozhovor se žákem po hodině
- Přesazení
- Hrozba žákovi, že bude jeho chování oznámeno třídnímu učiteli
- Ohlášení žákova chování třídnímu učiteli
- Hrozba žákovi předvedením před ředitele/ředitelku školy
- Splnění této hrozby.

Při výběru trestu by učitel měl postupovat od nejmírnějších trestů k přísnějším, není třeba hned mírný přestupek nahlašovat řediteli školy. Při volbě trestu je potřeba přemýšlet o možné příčině nevhodného chování a také o možných důsledcích zvoleného trestu. Ve škole působí i výchovný poradce, metodik prevence nebo školní psycholog, a ti spolupracují s učiteli.

6 PROBLEMATIKA ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ

Systém školství a vzdělávání prochází neustálými změnami. Řada odborníků i laické veřejnosti je bohužel směrem vývoje zklamaná. Objevují se i názory, že kvalita školství se zhoršuje. Školství a zdravotnictví jsou oblasti, na které by stát měl vždy najít finanční zdroje, tyto oblasti jsou ukazateli celkové úrovně daného státu a dle mého názoru nepatří do ekonomické sféry. V dnešní době financování škol je řešeno tak, že státní školy dostávají peníze podle počtu studentů a soukromé školy získávají finanční prostředky výběrem školného. Toto způsobilo, že zmizely vysoké nároky na studium i na obtížnost přijímacích zkoušek.

Do českého školství příliš zasáhla komerční sféra i ekonomika. Pravděpodobně bodovým zlomem bylo právě zavedení normativu na žáka.

Dalším klíčovým problémem českého školství je záměrně prodlužovaná délka studia. Studenti setrvávají ve škole do 26 let, důvodem ale není postupování na vyšší typ školy, tito studenti často nestudují a přestupují z oboru na obor, využívají pouze „status studenta“ kvůli tomu, že rodiče mohou pobírat přídavky na děti.

Jiná situace by byla, kdyby se studenti vyučili, pak si doplnili maturitu na střední škole a pokračovali ve studiu na vysoké škole. Dříve se mohlo postupovat pouze na vyšší typ školy.

V poslední době se často hovoří i o kvalitě odborného vzdělávání. V minulosti úroveň odborného školství byla na mnohem vyšší úrovni. I žáci z "pouhého" učiliště byli připravováni tak, že mohli pokračovat ve studiu na vysoké škole.

Úroveň učiliště upadla, úroveň průmyslových škol poklesla na úroveň učiliště, také gymnázia ztrácí své postavení „elitní“ školy.

V současné době dochází ke slučování škol s různým zaměřením, v některých případech i učiliště s gymnázii, což je dost nepochopitelné. Tyto školy se sloučí do jedné budovy. A v praxi to potom vypadá tak, že ty původní budovy, odkud musely školy odejít, nemají další využití a zejí prázdnotou. Vzhledem k nastavenému systému financování školství dnes školy

mezi sebou o žáky bojují, a proto tedy ani žádné nevylučují. A úroveň českého vzdělávání jde díky tomu strmě dolů¹².

Klasická řemesla pomalu mizí, protože současným trendem je získat co nejvyšší vzdělání. Proto se každý chce dostat za každou cenu k maturitě. Zmizela spolupráce s podniky, veškerá praxe přešla do škol. A výsledkem toho je, že je nedostatek kvalitních řemeslníků, kteří pak chybí na trhu práce.

Problémem současné doby je i to, že učitelé ztratili svou společenskou prestiž, kterou mívali v minulosti. S tím souvisí i odměňování učitelů. Učitelé by měli být úplně jinak honorováni a odměňováni lépe za svou profesi, a proto spousta mladých nadějných lidí dnes ze školství bohužel utíká. A tomu by se mělo zabránit. Nicméně, za posledních několik let se platy pedagogických pracovníků zvýšily, což považuji za významnou pozitivní změnu.

¹² Tento problém se netýká pouze středoškolského vzdělávání ale i vzdělávání vysokoškolského. Existují zde vysoké školy s kvalitními a náročnými přijímacími zkouškami, například na právnické nebo lékařské fakulty. Vedle těchto škol jsou zde i vysoké školy, kde přijímací zkoušky téměř neexistují, pokud nějaká vysoká škola přijímací zkoušky vyžaduje, tak mají tak nízkou úroveň, aby se na školy dostalo co nejvíc dětí.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila nastínit realitu začínajících učitelů ve školách. Ze své praxe začínající učitelky jsem se zaměřovala zejména na výuku na středním odborném učilišti. Zajímala jsem se o to, jak začínající učitelé zvládají práci a vysoké nároky kladené na tuto profesi. V teoretické části se zabývám výkladem základních pojmů, rolí učitelů, požadavkům na učitelkou profesi, jejich přípravě a vzdělávání. Pro příklad jsem uvedla i přípravu budoucích učitelů ve Francii. Klíčovým bodem mé práce považuji kapitoly o učňovském školství a o specifických problémech učitelské profese. Nastínila jsem dle mého názoru i zkušeností nejčastější klíčové oblasti a možná řešení problémů. Jedná se především o problematiku komunikace učitele se žáky, dále nevhodné plánování množství učiva, požadavek na spravedlivost hodnocení ze strany učitele. Další oblasti se týkají chování a jednání učitelů, zejména v nestandardních situacích a také výběru vhodných učebních metod. Učitelé se často potýkají s problémem kázně, u začínajících učitelů je tato problematika spojena i se získáním si respektu nejen od žáků ale i od ostatních zkušenějších kolegů. Zabývám se i problematikou odměňování a trestů při výuce. V neposlední řadě zmiňuji i snahu začínajících učitelů prosadit si nové inovativní metody a postupy práce, kdy se často potýkají s odporem ze strany ostatních kolegů nebo i vedení školy.

Závěrečné shrnutí

České školství prochází neustálými změnami. Řada odborníků se zabývá zkvalitňováním výuky na českých školách, kdy inspiraci přebírají z okolních států, vláda vynakládá nemalé finanční prostředky na vypracovávání různých studií a strategií do budoucna. Nicméně, je potřeba si uvědomit jeden důležitý fakt. Školy netvoří pouze budovy a rámcové vzdělávací programy, ale především lidé, učitelé a žáci. Vzdělání je pro společnost. Jaká je úroveň škol záleží především na kvalitě učitelů. Kvalitně vykonává svou profesi pouze ten učitel, který má motivaci, a to nejen vnější ale i vnitřní. Velkým problémem českého školství dle mého názoru je ztráta prestiže učitelského povolání. Na učitele jsou kladeny stále vyšší a vyšší nároky, moderní učitel již není pouze odborník na vyučovaný předmět, ale vyžadují se po něm i znalosti z oblasti psychologie, neuropsychologie, pedagogiky, didaktiky a jiných oborů, je zde velký tlak na celoživotní vzdělávání učitelů. Učitel musí neustále pracovat na svém zdokonalování a odstraňování svých nedostatků. Je třeba se zamyslet také nad tím, proč spousta začínajících učitelů ze školství odchází po několika letech praxe. Zdůraznila bych i význam role uvádějících učitelů, protože tito učitelé jsou klíčoví pro práci začínajících učitelů, kdy začínajícímu učiteli

poskytují především podporu i pomoc při dalším profesním rozvoji. Každá škola pracuje v tomto směru specificky. Osobně považuji tuto oblast pomoci začínajícím učitelům v prvních letech praxe za velmi důležitou. Profese učitele patří ke stěžejním profesím ve společnosti, stejně jako například profese lékařů, policistů nebo hasičů, proto je důležité, aby se stát zaměřil i na tuto oblast.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

I. Tiskované zdroje:

- Monografie

1. *BENDL, Stanislav. Školní kázeň, metody a strategie. vydání ISV – institut sociálních věcí, 2001*
2. *ČAPEK, Robert. Odměny a tresty ve školní praxi. Grada Publishing, Praha, 2008, ISBN 978-80-247-1718-0*
3. *ČAPEK, Robert. Moderní didaktika. Grada Publishing, Praha, 2015, ISBN 978-80-247-9935-3*
4. *ČAPEK, Robert. Líný učitel. Nakladatelství Dr. Josef Raabe s.r.o., Praha, 2019, ISBN 978-80-7496-344-5*
5. *DYTRTOVÁ, Radmila, KRHUTOVÁ Marie. Učitel, příprava na profesi. Grada Publishing, a.s., Praha, 2009. ISBN 978-80-247-2863-6*
6. *ERIKSON, Erik H. Dětství a společnost. Nakladatelství ARGO, Praha, 2002, ISBN 8072033808*
7. *FENSTERMACHER, Gary D., SOLTIS, Jonas F. Vyučovací styly učitelů. Portál, Praha, 2008, ISBN 978-80-7367-471-7*
8. *FOUCALT, Michael. Dohlížet a trestat. Dauphin, 2000, ISBN: 80-86019-96-9, originální název *Surveiller et punir**
9. *KALHOUS, Zdeněk, Otto Obst. Školní didaktika. Portál, 2009 ISBN 978-80-7367-571-4*

10. KLIKA, J., SOKOL, J. *Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor se zřetelem k učitelstvu škol. obec. a měšťanských Díl 5. Pokračovací škola dívčí. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1857-1909. 1912 s.*

11. KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele. Portál, Praha, 2012. ISBN 80-7178-965-8, originální název Essential Teaching Skills*

12. KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole. Portál, Praha, 2005. ISBN 80-7178-945-3*

13. POKORNÁ, Věra. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování. Třetí rozšířené vydání, Portál, Praha, 2001. ISBN 80-7178-570-9*

14. PRŮCHA, Jan. *Učitel. Současné poznatky o profesi. Portál, Praha, 2002. ISBN 80-7178- 621-7.*

15. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika. Čtvrté aktualizované vydání, Portál, Praha, 2009, ISBN 807367503x*

16. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník. 5. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.*

17. ROBERTSON, John. *Jak zabezpečit discipline i lad w klasie. Warszawa, 1998*

18. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem. 1. vyd., Panorama, Portál, Praha, 2004, ISBN 80-7038-078-0*

19. SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika. Druhé rozšířené a aktualizované vydání, Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7*

20. VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi. Praha: Univerzita Karlova, 2002. 51 s. ISBN 80-7290-077-3.*

- Zákon

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

II. Elektronické zdroje

1. *Kompetenční rámec absolventa učitelství*, MŠMT ČR (msmt.cz) [online] [cit. 31.03.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/kompetencni-ramec-absolventa-ucitelstvi>
2. Odborný článek: S Vladimírou Spilkovou o přípravě učitelů a současných studentech učitelství – 1. část (rvp.cz) [online] [cit. 07.04.2023]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/2548/S-VLADIMIROU-SPILKOVOU-O-PRIPRAVE-UCITELU-A-SOUCASNYCH-STUDENTECH-UCITELSTVI-1-CAST.html>
3. *Další vzdělávání pedagogických pracovníků*, MŠMT ČR (msmt.cz) [online] [cit. 31.03.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani-pedagogicky-pracovniku>
4. *5 priorit pro novelu zákona o pedagogických pracovnících*, Učitel naživo (ucitelnazivo.cz) [online] [cit. 31.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ucitelnazivo.cz/blog/5-priorit-pro-novelu-zakona-o-pedagogicky-pracovnicich>
5. *Les épreuves du CRPE externe, du troisième CRPE et du*", 11 února 2020 [online] [cit. 31.03.2023]. Dostupné z: <https://www.devenirensignant.gouv.fr/cid98653/les-epreuves-du-crpe-externe-du-troisiemecrpe-et-du-second-crpe-interne.html>.
6. *Zákoník práce 2023 - § 243 - § 247*, pracomat, [online] Dostupné z: <https://www.pracomat.cz/poradna/zakonik-prace/>

7. *Sebereflexe jako nástroj k udržení si kázně ve třídě*, Metodický portál RVP, 2019
[online] [cit. 31.03.2023]. Dostupné z:
<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZS/22069/SEBEREFLEXE-JAKO-NASTROJ-K-UDRZENI-SI-KAZNE-VE-TRIDE.html?rate=4>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 <i>Den první</i>	54
Příloha 2 <i>Plány vyučovacích hodin</i>	55
Příloha 3 <i>Příklad podvádění při písemce</i>	57

Den 1

Už je to tady.

Zvoní! Stojím váhavě za dveřmi třídy a čekám. Ze třídy se ozývají různé hlasy, některé výrazné, jiné tlumené a klidné. Jací asi budou? Přijmou mě a budou mě akceptovat? Budu oblíbená učitelka nebo jedna z těch, co si získá přezdívku „zase ta kráva“ hned po první hodině. Toto jsou otázky, které si klade pravděpodobně každá začínající učitelka i učitel. Jsou to totiž otázky, na které nenajdete odpověď v žádných skriptech ani učebnicích. Nenaučí vás to na žádné vysoké škole. Ve škole se naučíte spoustu teoretických věcí, řadu pouček, schémat i praktických zjednodušujících tabulek i množství složitých vzorců, ale neexistuje studijní předmět s názvem „Jak být dobrým učitelem“. Tyto odpovědi získáte prostě tak, že to risknete a otevřete dveře učebny.

„Bacha už jde“ ozve se ze třídy. Otevřu dveře. Najednou cítím desítky očí mířících mým směrem. Jsem dobře učesaná? A co make-up? Doufám, že nemám skvrnu na šatech. Mozek jen přemýšlí a vymýšlí nové a nové katastrofické scénáře, které by mohly nastat. Předstoupím před žáky. Jejich hlavy se pomalu otáčí mým směrem, nikdo nemluví. Zhluboka se nadechnu a...doufám, že mě nezradí hlasivky...“Dobrý den, jmenuji se Romana Čiperová a jsem Vaše nová učitelka angličtiny. Toto byla jediná česká věta, kterou jste ode mě slyšeli, dále budeme pokračovat pouze anglicky.“ V tu ránu se spustí desítky protestujících a šokovaných hlasů. „No, to snad nemyslí vážně, to to teda začíná, to bude mazec...“No, no tak se uklidníme, začneme něčím jednodušším, ...otázkami. Můžete se mě zeptat na cokoliv, zodpovím jakoukoliv vaši otázku. „Wow, super, bezva, opravdu jakoukoliv otázku?“ vykřikují studenti a hned vymýšlí nejrůznější otázky...“Moment, nedokončila jsem celou větu...zodpovím jakoukoliv anglickou otázku, ale musí být gramaticky správně. „No jo, tak to se nic nedozvíme, ach jo...“, ale pak se stane něco úžasného.....studenti se shlukují do skupinek a začínají společně přemýšlet nad otázkami. 1:0 pro mě. Hned po prvních minutách výuky se mi podařilo studenty přimět myslet o anglické gramatice, a ještě k tomu při týmové práci. Skvělé.

A tak to všechno začalo...

Autor: Ing. Romana Čiperová

Příloha 2 Plány vyučovacích hodin

	(3)
24.9.2022	<ul style="list-style-type: none"> ✓ dobřákka ✓ slovíčka - ukoušet ✓ kniha - kontrola, kde si říctne koupili knihu ✓ opakování - rozkvet ✓ Classroom language ✓ sloveso býti - pracovní list
	PRÍSTE PÍSEMKA PŘIPRAVIT!
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ numbers - diktát ✓ nationalities - word store - str. 1
	colors adjectives - student's book str. 6/3,5
	Norma kniha: Adam Dominik Petr
	slovíčka ukoušení - Petr 1 Dominik H. 5
	ústa ukoušení: Sára 1 Dominik Š. 1
	Rusička písem: colors, adjectives - PRÍSTE!
	(H)

4

11. 10. 2022

✓ docházka + kniha kontrola, kde si koupili

✓ písemka č. 1 - sloveso být

✓ návodníci - opakování ze minulosti

✓ colors

✓ slovíčka ukrouženi

✓ angličtina - student's book str. 6/3,5

✓ classroom language - příkladník

✓ výlet Gondolier - informace

slovíčka ukrouženi: každá 1

Karolína 1

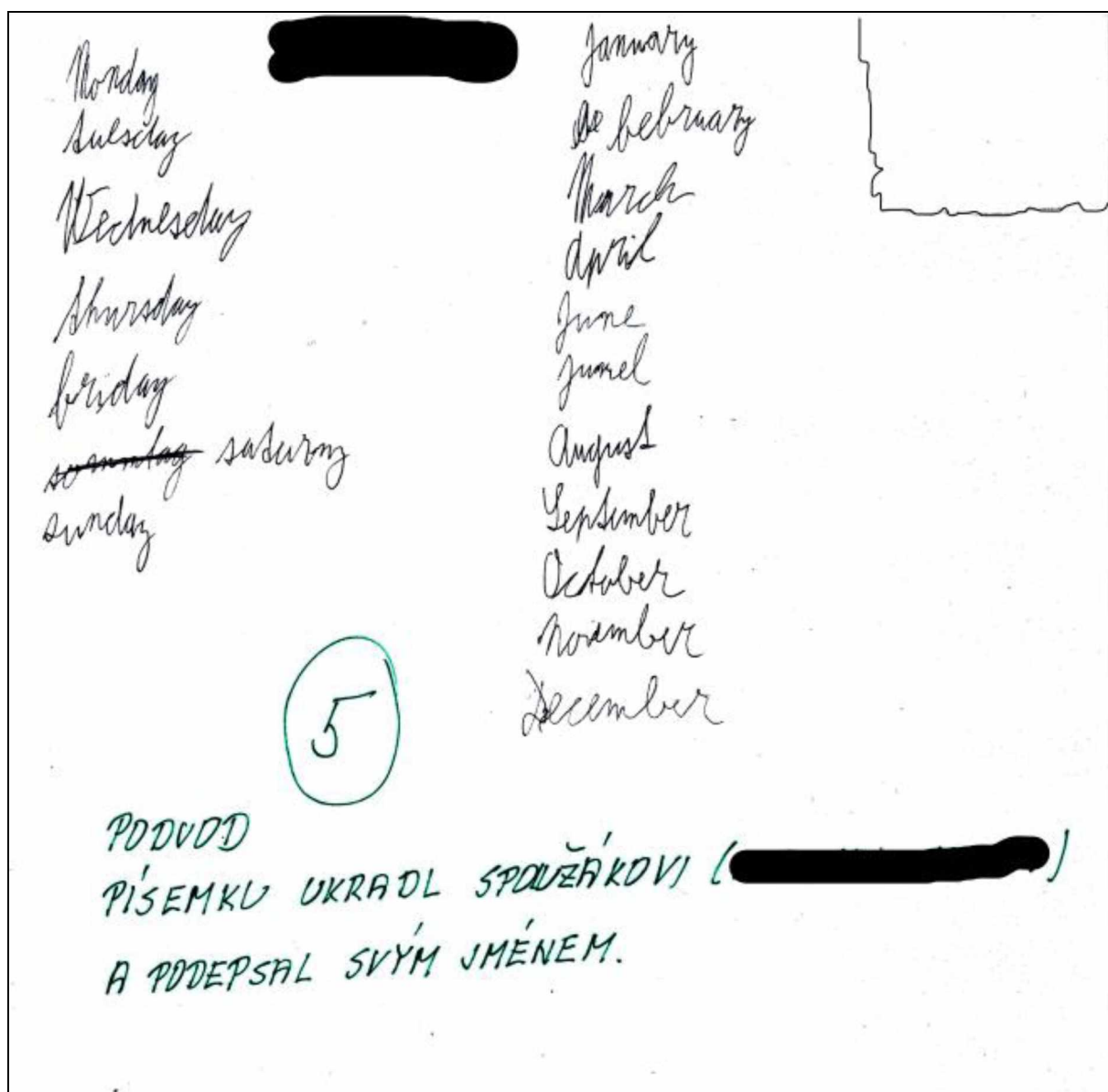
aktivita při hodině: Paul M. 1.

PRÍŠTĚ DONĚST PŘIPRAVENOU PÍSEMKU

POPRVÉ SE MI PŮVEDLO DODRŽET PLÁN HODINY

Příloha 3 Příklad podvádění při písemce

Student neodevzdal svoji písemnou práci, z práce svého spolužáka odtrhl v rohu jeho jméno a doprostřed strany nahoru napsal své jméno. Jména žáků jsou z důvodu ochrany osobních údajů studentů začerněna.